

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i za granicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redaktor:

Prof. Uniw. Dr. Ludomir Sawicki, Kraków-Dębniki, Barška 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Kraków, marzec i kwiecień 1924 r.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géogr.).

a) Posiedzenia Zarządu. Dnia 23 I 1924 odbyło się posiedzenie Zarządu celem przygotowania Walnego Zebrania. Na niem przyjęto do wiadomości sprawozdanie sekretarza, skarbnika, uchwalono propozycje w sprawie zmian regulaminu i składu Zarządu na rok 1924, przyjęto rezygnację ks. Pawła Sapięhy, prof. Długopolskiego i Weigta oraz zatwierdzono jednego nowego członka,

Dnia 11 II 1924 odbyło się posiedzenie konstytuujące nowego Zarządu. Przystąpiono do rozdania obowiązków i po dłuższej dyskusji, wskutek rezygnacji dotychczasowego prezesa prof. Siedleckiego przyjęto następujące zmiany: przewodnictwo objął prof. Sawicki, dwie wiceprezesury powierzono prof. Siedleckiemu i przedstawicielowi wojskowości (na razie generałowi Truszkowskiemu), sekretarstwo objął prof. Smoleński, zast. sekr. prof. Korbel, skarb. prof. Piątkiewicz, sprawy odczytów prof. Kubijowicz. Wobec widoków uzyskania odpowiedniego lokalu w krótkiej przyszłości, postanowiono uruchomić dyżury Zarządu na razie w poniedziałki od 7—8 wiecz. i w piątki od 3—4 w Instytucie Geograficznym, Grodzka 64 II. Przyjęto do zatwierdzającej wiadomości sprawozdanie redaktora o rozpoczęciu nowej serji publikacyj Tow., mianowicie „Krakowskich Odczytów Geograficznych“ w szacie międzynarodowej, jako samodzielne broszurki wychodzących, których nr. 1 (Siemiradzki, o Indianach południowej Ameryki) już opuścił prasę. Szczegółowo rozpatrywano sprawę wieczorów Tow., omówiono sprawę uruchomienia cyklów „O ziemi polskiej“, „O Francji“, „O naszych sąsiadach“, wykładów w Tow. Wiedzy Wojskowej, dalej wieczory referatowe i wszystkie te sprawy poruczone dr. Kubijowiczowi. Wreszcie uruchomiono Komisję kartograficzną, której zorganizowanie powierzono prof. Korblowi i Piątkiewi-

czowi, oraz wyrażono życzenie, by p. prof. Dr. Niemcówna podjęła się zorganizowania Komisji Geograficzno-Dydaktycznej. Na zakończenie postanowiono przystąpić w bieżącym roku do zorganizowania wycieczek naukowych Towarzystwa.

b) Doroczne Walne Zebranie odbyło się przy liczny udział członków dnia 26 I 1924 pod przewodnictwem zast. generała Truszkowskiego. Po krótkim przemówieniu przew. wyrażającego m. i. uznanie dla pracy sekretarza prof. Sawickiego, tenże przedstawił sprawozdanie z prac Tow. w r. 1923. Podajemy tylko najważniejsze dane: stan członków 350, posiedzeń Zarządu 5, zebrań publicznych z odczytami 9, zebrań naukowych z odczytami i dyskusją 8, frekwencja wahała się między 40 a 300 osobami, udział w Akademji ku czci Wincentego Pola, w pracach przygotowawczych do Zjazdu Fizjograficznego w Krakowie, z wydawnictw regularnie ukazał się miesięcznik „Wiadomości Geograficzne“ pod redakcją prof. Sawickiego, zastępczo prof. Smoleńskiego i przy usilnej współpracy W. Nussbauma. W wymianie za „Wiadomości“ zaczynają napływać zagraniczne czasopisma fachowe, których czytelnia Tow. wykazuje obecnie ok. 25; nie uruchomiono natomiast komisji zamierzonych w łonie Towarzystwa. W dalszym ciągu imieniem skarbnika przedstawił prof. Talko-Hryncewicz stan finansów Tow., który nie zezwolił na ważniejsze poczynania. W dyskusji podniesiono m. i. sprawę opieszłości wkładek członkowskich, sprawę bliższej koordynacji Oddziału Krakowskiego i Warszawskiego, sprawę ulgowego nabywania „Przeglądu Geograficznego“ i i. Ustępującemu Zarządowi udzielono abszutorjum przez aklamację.

W dalszym ciągu zmieniono w kilku drobnych punktach regulamin Oddziału. 1) Postanowiono sprawę desygnowania przewodniczącego zebraniu pierwszemu każdorazowego Zarządu, 2) nie ograniczono liczebnie składu Zarządu, 3) dopuszczono przewodniczących komisyj i redaktora do Zarządu z głosem stanowczym w sprawach, odnoszących się do nich, podobnie także redaktorów wydawnictw, 4) pozostawiono na czas wyjątkowych warunków walutowych w Polsce sprawę ustalenia wkładki Zarządowi, który ze swej strony zobowiązał się zmieniać ją tylko w miarę zmian cenników drukarskich. W związku z tem przyjęto do wiadomości uchwałę Zarządu, ustalającą wkładkę członkowską na 2 złp. kwartalnie (dla młodzieży 1 złp. kwartalnie), z tem, że „Wiadomości Geograficzne“ będą bezpłatnie dostarczane wszystkim członkom Oddziału Krakowskiego.

Wobec tego, że ze składu Zarządu dobrowolnie ustąpili: prof. Długopolski i Weigt oraz ks. Paweł Sapięha, obyło się tym razem bez przewidzianego regulaminem losowania a w ich miejsce Walne Zebranie wybrało proponowanych przez Zarząd prof. Piątkiewicza, Korbla i Kubijowicza oraz upoważniło Zarząd do zaproszenia przewodniczącego Tow. Wiedzy Wojskowej w Krakowie (generała brygady Dziewanowskiego wraz z jego zastępcą). Na tem pierwsze Walne Zebranie Oddziału Krakow-

skiego zamknięto, gdyż z powodu spóźnionej pory zapowiedziany wykład prof. Sawickiego „O portach światowych“ już nie mógł się odbyć.

c) Zebranie publiczne dnia 6, II ilustrowane obficie przezroczami, poświęcone było omówieniu przez prof. Dr. Sokółskiego „Drzew w Polsce i ich postaci“:

O prawdziwym kształcie drzewa można mieć pojęcie tylko wówczas, jeżeli obserwujemy okazy pojedynczo rosnące, albowiem w zwartym zbiorowisku, jakie tworzy las, zacierają się postacie pojedynczych osobników.

Postać drzewa zależy od bardzo wielu czynników, które podzielić można na dwie grupy, t. j. czynniki wewnętrzne czyli wrodzone właściwości gatunku i czynniki zewnętrzne, jak: klimat, gleba, świat zwierzęcy i człowiek.

Czynniki wewnętrzne nadają drzewu pewną charakterystyczną postać, która cechuje gatunek — można je rozłożyć na następujące cechy:

- a. Stosunek pnia do korony, symetryczny u drzew iglastych, niesymetryczny u liściastych,
- b. Kąt odchylenia gałęzi od pnia (prosty u dębu, ostry u buka, bardzo ostry u topoli włoskiej),
- c. Kierunek wygięcia gałęzi,
- d. Gęstość korony (rzadko ulistnione u brzozy, modrzewia, gęsto u buka, graba, lipy),
- e. Barwa liścia, zmienna w różnych porach roku.

Do czynników zewnętrznych, które wywierają wybitny wpływ na postać drzew zaliczamy:

- a. Wiatr, wytwarzający formy sztandarowe u świerków w wysokich górach,
- b. Ostre górskie klimaty, krótki okres wegetacyjny, wywołujący karlenie drzew,
- c. Uszkodzenia przez człowieka (ogławiane wierzby) lub przez zwierzęta (formy pastwiskowe),
- d. Otoczenie, t. j. zwarcie lub stan luźny; zależnie od tego drzewa posiadają szczupłe i wysoko osadzone lub też rozległe i nisko osadzone korony.

Drzewa są doskonałym wyrazem warunków życia roślinnego i najlepszą cechą krajobrazu. Ich postać charakteryzuje też dokładnie strefę klimatyczną.

Na marcowym zebraniu publicznym 5 III mówił prof. Uniwersytetu Jag. Kowalski o podróży kilkumiesięcznej po Turcji, z której dopiero niedawno wrócił. W długim wywodzie, ilustrowanym bardzo licznymi i pięknymi zdjęciami, zapoznał słuchaczy z krajobrazem, osadnictwem, ludnością, warunkami gospodarczymi, kulturalnymi i politycznymi zwiedzanych okolic, przede wszystkim z samym Konstantynopolem nowoczesnym, z wybrzeżem Małej Azji, Bruszą, Angorą, Konią i t. d. Aż po wybrzeża Cylicji towarzyszyli słuchacze ciekawym i tchnącym bezpośredniością wrażeniami wywodom naszego orientalisty. Ogólne zainteresowanie poza szczegółami, wiążącymi się z radykalnym

przewrotem pojęć w świecie tureckim, budziły obserwacje p. Kowalskiego, odnoszące się do naszej kolonii w Adampolu. Treść odczytu, za którą publiczność złożyła prelegentowi gorącą owację, ukaże się w „Krakowskich Odczytach Geograficznych“.

d) Na zebraniu fachowym, dnia 22 II 1924, wygłosił Dr. Premik w sali Zakładu Zoologicznego odczyt na temat „Z problemów dyluwjalnych niżu polskiego“. Referent poświęcił szczególniejszą uwagę morenie środkowo-polskiej, pochodzącej z drugiego zlodowacenia. Nadmienić należy, że zagadnieniem opracowania moreny środkowo-polskiej dopiero od niedawna zajęli się badacze w Polsce. Prace dawniejsze p. prof. Siemiradzkiego, Koroniewicza, z nowszych, Wunderlicha, Samsonowicza a zwłaszcza Sawickiego i Wołosowicza są pierwszemi, które rzuciły światło na te sprawy u nas. Dr. Premik przedstawił, powołując się na prace powyższe, stadium badań w tym kierunku, a zatrzymał się dłużej nad terenem, leżącym między Sulejowem, Gorzkowicami, Wieluniem, Sieradzem a Kaliszem. W terenie tym prelegent sam poczynił wiele spostrzeżeń, których rezultatem było stwierdzenie stadjalnych moren czołowych drugiego zlodowacenia, a ponadto znalazł prelegent nad rzeką Wrdawką utwory jeziorne pod względem farjalnym różnorodnie wykształcone. Geneza tego jeziorzyska stoi w związku z cofaniem się lądolodu 2-go zlodowacenia, z depresją morfologiczną i prawdopodobnie tektoniczną.

Przy końcu referatu wspomniał prelegent o morenach czołowych w dolinie Mińska i o próbach, jakie przedsięwzięli niektórzy badacze dla odtworzenia zasięgu drugiego zlodowacenia. Prelegent uważa je za przedwczesne, zwłaszcza, że wielki szmat kraju między Bugiem a Mińskiem nie jest jeszcze dostatecznie opracowany.

Zywa dyskusja i przemówienie prof. Sawickiego o ważności badań w tym kierunku zakończyły ten niezmiernie interesujący wieczór.

Naukowe zebranie Towarzystwa, odbyte dnia 12 III, poświęcone było wysłuchaniu odczytu prof. Uniw. Bystronia, w którym przedstawił próbę podziału społeczeństwa polskiego na grupy etnograficzne. Na wstępie prelegent zwrócił uwagę na daleko idące różnice, które zachodzą przy klasyfikacji społeczeństwa według zasad antropologicznych lub językoznawczych a etnograficznych, poczem poddał analizie wszystkie procesy przyrodzone i historyczne, które powodują z biegiem czasu zróżniczkowanie się społeczeństwa pod względem etnograficznym. Szczególnie interesujące były wywody prelegenta, odnoszące się do tworzenia się na ziemiach naszych grup leśnych, górskich i t. d. Wreszcie przeszedł prof. Bystron do naszkicowania obrazu naszego społeczeństwa, jak on się przedstawia na podstawie dzisiejszych naszych wiadomości etnograficznych. Przy tej sposobności dobitnie podkreślał braki w tym kierunku w naszej literaturze naukowej i szybki zanik pola pracy, wynikający z postępu niwelacji kulturalnej społeczeństwa. Na zakoń-

czenie podał przegląd wszystkich ważniejszych grup, ich charakterystykę, granice zasięgu, stwarzając tamsamem system grup etnicznych polskich. W dyskusji prof. Sawicki podkreślił znaczenie poruszonego tematu, wielkie zainteresowanie, które budzi wśród geografów, nawoływał do podjęcia się przestrzennego zbadania różnych cech etnograficznych ludności polskiej, by w ten sposób położyć ściśle podstawy pod klasyfikację etniczną społeczeństwa polskiego, nim zanik rodzimych form, tak szybko obecnie postępujący, nie uczyni analizę na przyszłość niemożliwą. Treść odczytu prof. Bystronia ukaże się również w „Krakowskich Odczytach Geograficznych“.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce.

(Mouvement géographique dans le monde et chez nous).

I. Towarzystwa i nowe czasopisma (*Sociétés savantes et revues nouvelles*).

Warszawa. Towarzystwo Naukowe celem uczczenia setnej rocznicy śmierci Stanisława Staszica ogłasza konkurs na temat, poświęcony któremukolwiek z działów pracy Staszica ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju jego ideologii.

Nagroda konkursowa wynosi złotych polskich 100 (sto zł. p.). Prace autorów, ubiegających się o nagrodę powyższą, winny być nadesłane Sekretarzowi Generalnemu Towarzystwa Naukowego Warszawskiego przed 1-szym października 1924 r. Do rękopisu dołączyć należy kopertę zaklejoną, zaopatrzoną tym samym godłem, co i rękopis, zawierającą nazwisko i adres autora.

Zakład Etnologiczny Instytutu Nauk Antropologicznych Towarzystwa Naukowego Warszawskiego założył albumy naukowe odzieży ludowej, używanej w Polsce i innych krajach Europy oraz Azji.

Ponieważ gromadzenie samych obiektów odzieży, ginącej w Polsce z niesłychaną szybkością, jest obecnie ze względu na warunki materialne niezmiernie trudne do uskutecznienia, przeto Zakład zwraca się do Społeczeństwa z gorącą prośbą o zachowanie dla przyszłości choćby fotografii (klisze i odbitki), rysunków, pocztówek, drzeworytów wycinków z pism i t. p. Wszelkie, nawet najdrobniejsze ofiary przyjmowane będą z wdzięcznością. Ratujmy od zagłady, co się jeszcze da uratować! Ofiarodawcy zechcą się zgłaszać telefonicznie 313—51 lub osobiście Śniadeckich 8, II p. między 11—3 i 5—10.

Warszawa. W dniu 12 XII 1923 odbyło się posiedzenie „Rady Krajoznawczej“ — na którym prof. Pawłowskiemu powierzono budowę schroniska w Pucku, następnie podano projekt urządzenia zjazdu okr. w Wilnie i budowę schroniska nad Świteznią, w końcu — w związku z listem otwartym prof. Romera w sprawie kartografji — postanowiono przystąpić do ogólnego protestu przeciw zmonopolizowaniu wydawnictw kartograficznych w Wojskowym Instytucie Geogr.

W Łotwie powstało „Towarzystwo Geogr.“ (adres Ryga, Bulwar Puszkina 4, Uniwersytet).

Berno. Z okazji 25-letniego jubileuszu Tow. G., zorganizowała centrala szwajcarskich tow. g. od 6 do 8 października r. z. w Bernie uroczysty zjazd, na którym odbył się szereg wykładów.

Paryż. W październiku 1923 wyszedł zeszyt bogato ilustrowanego francuskiego kolonialnego czasopisma propagandowego p. t. „*Le Monde Colonial Illustré*“.

II. Zakłady naukowe i instytuty (*Instituts scientifiques*).

Hannover. Pod kierownictwem prof. dr. Obsta powołany został do życia przy tamtejszej politechnice Instytut regionalnej g. gospodarczej celem badania znaczniejszych obszarów, przy uwzględnieniu szczególnem problemów z zakresu g. gospodarczej i komunikacyjnej. — Obecnie cała praca idzie w kierunku studjów nad Rosją.

Greifswald. Z początkiem r. 1923 założył prof. Braun G. przy tut. uniwersytecie „Instytut Finlandzki“ (patrz str. „podróż naukowa przez Finlandję“).

Monaco. W wykonaniu uchwały londyńskiej konferencji hydrograficznej z r. 1919 — opracowało Międzynarodowe Biuro Hydrograficzne w Monaco projekt ograniczenia mórz drugorzędnych (*Nebenmeere*) i oznaczenia łączących je cieśnin morskich. Dołączono doń drugi projekt analogiczny odnośnie co do oceanów.

Neapol. Międzynarodowy Instytut Wulkanologiczny, założony w r. 1914 po dłuższych staraniach przez uczonego niemieckiego Immanuela Friedländera, już w r. 1915 wskutek wybuchu wojny austro-włoskiej uległ sekwestracji i prace doznały przerwy. — Obecnie donosi G. Z. 1924 (z. 1. str. 52) o zwrocie Instytutu dr. Friedländerowi. — W obecnej chwili pracuje się nad solfatarami w Pozzuoli.

Obserwatorium astronomiczno-meteorologiczne na Mt. Salève. Rząd francuski zdecydował się na założenie wielkiego obserwatorium na pld. zach. stoku Mont Grand Salève (1300 m), znanego punktu widokowego, na pld. od Genewy w departamencie Górnej Sabaudji.

Poznań. Dawne niemieckie Muzeum Hindenburga przekształcono na Wielkopolskie Muzeum Wojskowe. Otwarcie odbyło się 22 kwietnia 1923 r. Między innymi działami urządzono oddział kartografii wojennej.

III. Zjazdy (*Congrès*).

Jena. Doroczny kongres niemieckiego towarzystwa sejsmologicznego odbył się w dniach 4 i 5 X 1923 r. w nowowobudowanym zakładzie. Ze sprawozdania, zamieszczonego w *Pet. Mit.* (z 9 X 1923), dowiadujemy się, że towarzystwo nawią-

zało przedwojenne stosunki z wszystkimi państwami z wyjątkiem Francji i Belgii.

W Niemczech pod kierownictwem prof. Sieberg'a przystąpiono do katalogowania tamt. zjawisk sejsmicznych na zasadach tektonicznych — podobnie znajduje się w stadium organizacji jednolita makrosejsmiczna służba obserwacyjna. Z państw. zakładem geolog. zawarto umowę celem szukania szczególnych kartograficznych środków ekspresji w miarę rozwoju badań sejsmologicznych.

Kair. Komisja, organizująca międzynarodowy kongres g. w Kairze na r. 1925, zawiadomiła w ostatnich dniach, że organizacja zjazdu przejęta została przez Międzynarodową Unję G. (I. U. G.) i że Zjazd odbędzie się w tym samym czasie, ale na warunkach, przewidzianych statutem Unji G. Jest to równoznaczne z wykluczeniem uczonych niemieckich od udziału w zjeździe. Program wycieczek, już szczegółowo opracowany, przewiduje wyprawę do Górnego Egiptu, zwiedzanie kanału Sueskiego, wybrzeży morza Czerwonego, cieplic w Hammam Faraonu, kopalń manganu w Abu Jenima, źródeł nafty i kopalń fosfatów w Ouadi Hamamat, klasycznej oazy Kharga i t. d.

Kongres mahometański. Donoszą z Coconada w Indiach angielskich, że Kongres mahometańskich teologów oświadczył się za zwołaniem światowego Zjazdu Muzułmańskiego dla zacydowania spraw, związanych z kalifatem.

III kongres geografji i historii hiszpańsko-amerykańskiej odbędzie się 1924 w Sewilla, IV zaś w r. 1926 w Buenos Aires.

IV Międzynarodowa konferencja pedologiczna odbędzie się w r. 1924 w Rzymie, z wycieczkami po całych Włoszech.

XXI Międzynarodowy kongres uczonych, badających problemy amerykańskie, odbędzie się w dwóch sekcjach, od 12—16 sierpnia 1924 r. w Hadze, od 20 do 25 sierpnia w Göteborgu.

Utrecht. Z okazji Międzynarodowego Zjazdu Dyrektorów Instytutów Meteorologicznych Obserwatorów odbyła się we wrześniu 1923 r. konferencja Międzynarodowej Komisji Promieniowania Słonecznego. Zjazd obesłany został przez 18 państw. Uczestniczyło w obradach około 50 osób. Z ramienia Polski uczestniczył w nim p. Stenz Edward. Pod koniec zaś obrad przybył prof. dr. W. Gorczyński.

Międzynarodowy Zjazd Dyrektorów obradował w 10 komisjach:

1. Komisja Magnetyzmu Ziemskiego,
2. Kom. Promieniowania Słonecznego,
3. Kom. Wyższych Warstw Atmosfery,
4. Kom. Telegrafji Meteorolog.,
5. Kom. Meteorologii Morskiej,
6. Kom. Sieci Światowej i meteorologii podbiegunowej,
7. Kom. Meteorologii Rolniczej,
8. Kom. Komunikacji Napowietrznej (zastosowanie meteorologii do komunikacji),
9. Kom. do Badania Wybuchów,
10. Kom. do Badania Chmur.

W obradach Kom. Prom. Słon. brali udział: J. Maurer (Zurych) przewodniczący, A. Ångström (Stockholm) sekretarz,

Chr. A. C. Nell (Haga), M. T. Rey (Paryż), C. Schonte (De Bilt), E. Stenz, Górczyński (Warszawa), Christoni, Dines i Lindholm. Kom. odbyła trzy posiedzenia, na których omawiano (I pos. 5 IX) 1. konieczność założenia centralnego europejskiego instytutu pyrheljometrycznego, wyposażonego w przyrządy bezwzględne, 2. organizację w każdym państwie Stacji Głównej z przyrządem bezwzględnym, wzorem dla sieci drugorzędnej, 3. projekt wydawania Rocznika Kom. Słon., uzależniony jednak od porozumienia z analog. kom. przy Unji Geofizycznej i Geodetycznej. (II pos. 6 IX) 4. memoriał w sprawie „centralnej stacji aktynometrycznej oraz wzorcowej skali pyrheljometrycznej, przyczem uznano skalę pyrheljometryczną Abbota za międzynarodową, 5. sprawozdanie Angströma z wyników jego badań nad promieniowaniem słońca i atmosfery, jakoteż pracę Lindholma „o zmienności stałej słonecznej według pomiarów spektrolometrycznych Abbota i według pomiarów pyrheljometrycznych za pomocą filtrów“, (III pos. 6 IX) 6. sprawozdanie Górczyńskiego z podr. aktynometrycznej do Sjamu, i 7. po odczytaniu zatwierdzono protokoły posiedzeń. — Na czem konferencję zamknięto.

IV. Ekspedycje (*Expéditions*).

Europa. *Badania prof. Schultena w Hiszpanji.* Zainteresowany wynikami ostatnich badań, przedstawionymi w dziele prof. Schultena o Tartessos (biblijnem Tarsis), książkę Taryfy ofiarował wzmiankowanemu uczonemu środki dla umożliwienia prowadzenia wykopalisk w okolicy miasta.

Równocześnie dyrektor monachijskiego biura topograficznego dr. Lamnerer dokonał w podziałce 1:5000 zdjęcia kartograficznego ujścia Guadalquiviru, wnosząc w rysunek geologiczne zmiany, o ile idzie o zmiany delty rzecznej i archeologiczne notatki.

G.-gospodarcza podróż naukowa przez Finlandję. Założony przez prof. G. Brauna w uniwersytecie Greifswald „Instytut Finlandzki“ (Institut für Finnlandkunde) urządził wspólnie z Tow. Niemiecko-Finlandzkim w sierpniu 1923 r. wycieczkę naukową g.-gospodarczą do Finlandji. — Wycieczka składająca się z 33 osób, przeważnie kapitalistów, kupców i rolników, zwiedziła Helsingfors, Abo, Tammorfors, Wasa, Punkaharju, Nyslott, Imatra, Wiborg i Kymene.

Uczestnicy wycieczki zawiązali „Gesellschaft zum Studium Finnlands“, które subwencjonuje Instytut i organizuje wycieczki.

Na rok przyszły przewidziane są wycieczki do Laponji i pñ. Finlandji.

Afryka. *Wyprawa gen. Estienne do Sahary.* W ścisłym związku z przedsięwzięciami w r. 1922/23 (w zimie) próbami przebycia Sahary samochodem — co się nadspodziewanie powiodło — pozostaje obecne usiłowanie przecięcia pustyni drogą

niewiele bardziej zachodnią, od pierwotnej jednak około 300 km krótszą. W tym celu poprowadzi w ciągu tegorocznej zimy gen. Estienne kolumnę automobilową, ruszając z Kolumb Bechor przez Adrar, Quallen i Tessalit do Buren nad Nigrem. Przestrzeń pomiędzy Quallen a Tessalit jest zupełnie nieznana. Dla celów wywiadowczych wyprawa prowadzi z sobą samolot.

Naogół panuje przekonanie, że wyżej nakreślona droga da się, po przeprowadzeniu stosunkowo małych wkładów, użyć, jako linia komunikacji aeronautycznej i samochodowej — tak, że zainicjowana zostanie oddana do użytku publicznego kolej żelazna, możnaby w dwóch dniach samolotem — a w ośmiu automobilem przebyć przestrzeń, dzielącą morze Śródziemne wzgl. stację końcową płn.-afrykańskiej kolei od doliny rz. Niger.

Loty afrykańskie Belgijczyków. Porucznik Simonet zamierza przelecieć w lecie 1924 r. z Brukseli do Bomy, zaś porucznik Daye z Brukseli do Kaira.

Połączenie samochodowe poł. Tunizji z poł. Algerją. Francuzi zorganizowali regularną służbę automobilową z oazy Touzeur do oazy Touggourt, 280 km przez potężne wydmy, w tym miejscu najdoskonalej w Saharze rozwinięte (Mer de sable).

O. Olufsen na Saharze. W uzupełnieniu notatki o naukowej ekspedycji duńskiej (W. G. 1923, t. 1., str. 140), jesteśmy obecnie w możności podania bliższych szczegółów. Prof. O. Olufsen i K. Gram opuścili Kopenhagę 27 X 1922 r. i drogą na Paryż przybyli 12 XI do Tunisu, gdzie nastąpiło spotkanie z resztą członków wyprawy: E. Storgaard'em, O. Kayser'em i J. Bourcart'em.

Botanik Gram wyjechał 14 XI koleją do Tuggurt celem prowadzenia studjów w bliższej i dalszej okolicy jakoteż w sąsiednich oazach. Reszta uczestników udała się do Tuggurt drogą pieszą, maszerując przez Sfaks, Metloui, Tozeur, Nefta i El Quel. Po połączeniu się w Tuggurt z Gramem 3 XII ruszyła ekspedycja w całości na płd. Karawana dotarła w trzech dniach do oazy Wargla, gdzie postój trwał do 11 XII. Czas postoju wyzyskano na skompletowanie wyposażenia, poczem wyprawa w sile 15 ludzi ruszyła przez Mya Wadi na wyżynę Tademaït, kierując się do oazy In-Salah. — Tutaj opuszczono dotychczasową drogę (wiodącą w dalszym przebiegu do Timbuktu), zdążając na płd. wschód do gór Hoggar, gdzie ekspedycja podzieliła się na 3 części: Kayser i Gram udali się w celach geomorfologicznych i botanicznych w góry Muider, znane też pod nazwą Emmidir, Storgaard i Bourcart w celach geolog. i antropog. w kierunku wschodnim przez góry Hoggar — małą oazę górską Ideles w dalszym ciągu na płd. do fortu Tammanrasset, podczas gdy kierownik ekspedycji posuwał się przez zach. Muider, Tesmu (w zach. części gór Hoggar) przez oazy Im Angel i Tit do Tammanrasset, zdejmując mapę, czyniąc pomiary wysokościowe, obserwacje meteorologiczne i etnologiczne wśród Tuaregów. — Olufsen zatrzymał się w T. ponad miesiąc, prowadząc w tym czasie studja etnologiczne,

i oczekując przybycia Storgaarda i Bourcarta, którzy dołączyli się 18 II 1923 r., dumni ze zdobycia Iłlamanu, góry wulkanicznego pochodzenia ca 3000 m n. p. m.

W czasie od 25 II do 25 III oba oddziały połączone pomazzerowały do Aulef (przez Abalessa, Imesekmar, Adukrus i Akabli), gdzie nastąpiło spotkanie z Kayserem i Gramem. Dalsza podróż, prowadzona naogół w kierunku płn., trwała miesiąc, a z chwilą dotarcia karawany do stacji kolejowej Beni Unif — część naukowa dobiegła kresu.

Naukowe wyniki ekspedycji są nader cenne. Zbiory naukowe (materiały botaniczne, mineralogiczne i etnograficzne) zostaną w muzeum kopenhaskim udostępnione szerokiej publiczności.

Kongo. W Londynie przygotowuje się g. i zoolog. ekspedycja do belgijskiego Kongo pod kierownictwem pani Djany Strickland. Ekspedycja skierowana jest w niezbadane do dziś obszary Konga belg., położone między jeziorami Tanganika i Wiktorja.

Madagaskar. Z ramienia gubernatorstwa Madagaskaru rozpoczęto w połowie roku zeszłego badania 1. nad wodami mineralnemi w Antsirabe (Ch. Mouren, Lepape, oraz Heuzi Mouren) i 2. nad złożami ropy na Madagaskarze (Léon Bertrand i L. Joleand).

Azja. Mt. Everest. Na posiedzeniu Król. Tow. G. w Londynie zakomunikował lord Ronaldshay, że ekspedycja celem zdobycia Mont Everest — trzecia z rzędu — została już złożona i wyposażona. Kierownictwo zatrzymał, jak w r. 1922, generał brygady C. G. Bruce.

Wyprawa naukowa do Tybetu, zorganizowana i wysłana sumptem Tow. G. pod dowództwem P. Kozłowa, podsunęła się w ciągu 1923 r. od płn.-wschodu przez Mongolję (na Kiachtę, Urga, przez Gobi oraz środkowy Nauszan) na stronę obszaru, przedstawiającego cel podróży. Rok 1924 ma być poświęcony studjom nad obszarami źródłiskowemi olbrzymich rzek wschodnio-tybetańskich.

Angielskie podróże badawcze w Arabji. Znany badacz i znawca stosunków arabskich Philby, przedstawiciel wojskopolitycznej Anglji w Ammanie, w Transjordanji u tamt. Emirai przedsięwziął w lecie 1922 r. z majorem Holtem i kilku ludźmi, Emira bogatą w przygody wyprawę przez płn. arabską pustynię, do prawie nie odwiedzonej przez Europejczyków oazy Jauf na skraju Wielkiego Xefud. Ruta biegła przez oazę Kaf wzdłuż Wadi Sirhan.

Pierwsza próba spełzła na niczem, ponieważ „majordomus“ panującego w Jauf rodu Sha'lan nie przepuścił podróżników. Niedługo jednak potem ten sam ród, zagrożony powstaniem, licząc na pomoc Anglików, zaprosił Philby'ego.

Marsz Anglików do Jauf był b. ciężki wskutek anarchji panującej w płn. Arabji od czasu wojny światowej. W bezpośrednim sąsiedztwie Jauf, zaledwie uszli z życiem, napadnięci

przez bandę Wahhabi, którzy okrążyli od zach. Jauf by napaść je znieca. — Po dotarciu do Jauf sytuacja o tyle się pogorszyła, że ostre przeciwieństwa, istniejące w łonie rodu Sha'lan, wystąpiły na jaw w takiej jaskrawości, że obaj Anglicy, by ujsć z życiem, musieli ratować się ucieczką. — Wobec niemożności powrotu tą samą drogą, nocnymi marszami dotarto do Kerbeli — a stamtąd samolotem do Ammanu.

Krótko potem oaza Jauf została zdobyta przez wojska Wahhabi, których państwo w ten sposób obejmuje całe wnętrze płn. Arabji, aż do granic Iraku i Transjordanji. Wobec tego, że Wahhabi napadli w sierpniu 1922 r. wioskę przy kolei Hedras na płn. od Ammanu, Emir Abdullah z Transjordanji nakazał zajęcie oazy Kaf, co też przeprowadzono.

Ameryka. Stany Zjednoczone. W. O. Whittle zwiedził „wał piktograficzny“ w okolicy Charlestonea, o którym nie mało rozprawiano, i stwierdził, że „hieroglify“, które go pokrywają, są tylko śladami trylobitów, a nie dzieła ludzkie.

Labrador. Truman Michelson wyjechał do Labradoru celem zbadania różnych szczepów grupy Algonkin.

Meksyk. Prof. S. G. Marley prowadzi badania nad bardzo starożytną siedzibą Mayów w Yukatanie, Chitchen—Itza, zaś prof. Callegari na zaproszenie rządu meksykańskiego sławne ruiny plemiona Nahua.

Antyle, ongiś duńskie. Donoszą o znacznym pogorszeniu stanu ekonomicznego i ludnościowego wysp sprzedanych niedawno przez Danję Stanom Zjednoczonym. Wyludnienie szybko postępuje, produkcja cukru gwałtownie spada, ruch handlowy odwrócił się od wysp św. Tomasza i św. Krzyża.

Brazylja. G. Z. z r. 1924 informuje w z. 1, że prof. dr. Otto Maul szczęśliwie odbył swą podróż naukową do pld.-środkowej Brazylji. Początkowo zajął się badacz obrazem leśnym na płn. od Rio Doce, studjując Serra de Mar, w dalszym zaś ciągu wybiło się na pierwszy plan studjum krajobrazu środkowo brazylijskiego.

Guyana. Z polecenia amerykańskiego muzeum przyrodniczego w N. Yorku przeprowadził H. Lang w latach 1922/23 podróż w obszary dziewiczych lasów wewnątrz Guyany Brytyjskiej, posuwając się wzdłuż Mazaruni, lewobrzeżnego dopływu rzeki Essequibo, oraz wzdłuż rzeki Makreby (dopł. Mazaruni).

Australja. W r. 1922 angielski urzędnik kolonialny L. Austen, nawiązawszy stosunki z plemionami, żyjącymi w dorzeczu rzeki Alice (Tedi), prawobrzeżnego dopływu rzeki Fly, zbadał leżące w sąsiedztwie ziemie. Rzeka Tedi wypływa z Gór Kamiennych (Star Mountains), co zresztą ustalono już w roku 1913 (holenderska eksp. Weijermanna), kiedy pasmo górskie środkowe N. Gwinei po obu stronach wschodniej granicy holenderskiej N. Gwinei nazwano górami Wiktora Emmanuela.

Austen dotarł prawie do samej granicy holenderskiej do

punktu jej przecięcia się w dawną granicę angielsko-niemiecką. Stwierdził nader ciekawy rozwój stosunków antropogeogr. Oto wsi leżą na wierzchołkach i szczytach gór, podczas gdy role pojawiają się jako karczowiska na zboczach w dziewiczych puszcach. Osady powiązane są z sobą ścieżkami. Środkowy i dolny bieg rz. Tedi są równie gęsto zasiedlone. Podróżnik szacuje zaludnienie kraju pomiędzy rz. Fly a Tedi wzgl. granicą holenderską na ca 2000 mieszk. Bliższe szczegóły, odnośnie co do plemion tamtejszych i ich kultury zamieścił Austen w listopadowym zeszycie G. Journal z r. 1923.

Kraje polarne. *Wyspy Wrangla.* O wyspy te, których przynależność formalnie nie jest rozstrzygnięta, toczy się spór dyplomatyczny między Kanadą, Stanami Zjednoczonymi i Rosją. Na razie rozstrzygnięcia niema.

Antarktyda. Krok w krok bez wielkiego rozgłosu Anglja potrafiła sobie zabezpieczyć wszystkie drogi dostępu do szóstego kontynentu. W 1908 rozciągnęła władzę gubernatora wysp Falklandzkich na Georgję Południową, Orkney Poł., Shetland Poł. i ziemię Grahama; w r. 1917 poddał rząd angielski swojej jurysdykcji wszystkie ziemie między dług. 20 i 25 na południe 50 szerok, jak i między 50 i 80 wsch. dług. na poł. 58 stopnia szer. Kroki te zakończyła aneksja, dokonana przez Nową Zelandję 31 lipca 1923 wszystkich ziem naokoło morza Rossa między 160 wsch. a 150 zach. dług. aż po Biegun (włączając go). W ten sposób owaładnęła Anglja jednym z najbogatszych obszarów rybackich na świecie.

Szpicberg. Wróciła ekspedycja angielska Kollegjum Merton, która wyjechała była z Tromsö 22 lipca 1923 r. dla zbadania najmniej znanych okolic Szpicbergu, zwłaszcza wybrzeża wschodniego i Ziemi Półn.-Wschodniej. Znalezione ślady młodego Wulkanizmu (cieplice w zatoce Bock), poczyniono badania geologiczne i florystyczne w kilku zatokach, podziwiając, jak bujna roślinność wyrosła pod wpływem 178 godzin nasłonecznienia, którem ekspedycja się cieszyła.

Grenlandja. Ekspedycja duńska pod kierunkiem Pawła Nörlund badała ruiny i groby osadnictwa średniowiecznego w południowej Grenlandji i przewiozła do Kopenhagi szereg szkieletów, stroje i napisy runiczne pierwszych kolonistów Grenlandzkich.

Oceany. *Południowy Atlantyk.* Ekspedycja 16 uczonych amerykańskich udaje się pod kierunkiem George Finlay Simmons z New London na południowy Atlantyk na dwa lata celem zbadania małych znanych wysp, a przedewszystkiem tajemniczej wyspy Bouvet, oraz ok. 50 innych, m. i. Fernando Noronha, Św. Trójcy, Kerguelen i grupy Sandwich.

Wyspa Wielkanocna. Wyspa, o której krążyło w ostatnich czasach tyle sprzecznych wiadomości, jakoby wskutek trzęsień ziemi znikła z powierzchni morza względnie zalana została fa-

lami trzęsieniom, jest przedmiotem specjalnej ekspedycji amerykańskiej, wysłanej przez Scientific Expeditionary Research Association.

Atlantyda. Mitchell Hedges wyjechał w r. 1923 do Meksyku dla zorganizowania wyprawy celem zbadania dna morza Karybskiego i odnalezienia śladów „Atlantydy” i wykazać w ten sposób związek pokrewieństwa kultury Azteków i Egipcjan.

V. Wiadomości drobne (*Informations courantes*).

Europa. *Wogezy!* Zdecydowano przeciąć środkowe Wogezy tunelem i normalno-torową koleją, łączącą Saint-Die z Sainte Marie-aux-Mines.

Albanja. Niemieckie Towarzystwo projektuje budowę 840 km linii kolejowych w Albanii dla jej rozwoju ekonomicznego, m. i. linii łączącej Durazzo-Tirana-Elbassan.

Kolej elektryczna Domodossola—Locarno, długości 53 km, uruchomiona została w listopadzie roku 1923. Łączy ona Domodossolę, leżącą przy kolei simplońskiej, biegnącą przez doliny Malezzo i Centovalli z Locarno, miejscowością położoną w płn. części jeziora Lugano. Wschodnia część trasy szwajcarska, zachodnia włoska.

Znaczenie tej nowej linii polega na udostępnieniu i przyspieszeniu połączenia między kantonami Wallis i Berno z jednej a Tessin z drugiej strony. Dla turystyki udostępnia ta kolej piękne krajobrazy dolinne — do tej pory z powodu trudności komunikacyjnych mniej znane.

Polska za granicą. W sprawozdaniach Tow. G. w Marsylii za rok 1922 spotykamy się z następującymi wzmiankami o Polsce:

I. 21 III 1920 — referent oficer b. armii gen. Hallera — Francis D'Azambuja — dzieli się ze słuchaczami szeregiem spostrzeżeń i obserwacji, poczynionych w czasie swego pobytu w r. 1919 w Polsce. Uważa Polskę za kraj bogaty, gęsto zaludniony — chwilo wo niezdolny podjęcia konkurencyjnej walki ekonomicznej. Za problemy, domagające się rychłego uregulowania w imię najżywoźniejszych interesów państwowych, uważa: 1. problem mniejszości narodowych, 2 kwestję agrarną reformy, 3. kwestję bezrobocia w przemyśle oraz 4. kwestję poprawy bytu i warunków życiowych warstw średnich.

Dalej wspomina referent o dającym się zaobserwować rozbićiu moralnym społeczeństwa, wychowywanego w trzech zaborach. Uważa za polecane i wskazane dla Francji zdobywanie wpływów w Polsce — szukającej oparcia o Francję.

II. 22 II 1921, z okazji zawarcia przymierza polsko-francuskiego, mówi major XV korpusu Jacques Baudouin na temat „Odrodzenie Polski”, akcentując szczególnie silnie walki wieku XVIII — rozbiory. Następnie nakreślił obraz powstania państwa polskiego w czasie wielkiej wojny i przedstawił obecne stosunki ekonomiczne Polski na tle organizacji wewnętrznej nowo-powstałej Rzeczypospolitej.

Czechosłowacja. Profesor uniwersytetu w Białogrodzie Cvijic badał świeżo zjawiska krasowe na Morawach w pobliżu Berna. Dewońskie wapienie pokrywa tam cienki płaszcz glin zwietrzelinowych, tu i ówdzie zaś piaski i gliny na drugorzędnym łożysku. Wskutek tego krajobraz krasowy różni się od krasu dynarskiego. Objętość zagłębień i kanałów podziemnych jest ograniczona z powodu gliny, tworzącej nieprzemakalną pokrywę na powierzchni. Dalej istnienie luźnych i żwirowatych materiałów powoduje zatarasowanie jaskiń w czasie deszczu lub topienia śniegu, przez co tworzą się jeziora i bagna. Niema tu większych form krasowych, charakterystycznych dla dynarskiego krasu.

Problem agrarny na Sycylii. Środkowa Sycylja posiada ogromne obszary rolne, należące do wielkiej własności ziemskiej, wynoszące zaś niekiedy 150 do 1.000 hektarów ziemi. Dzierży je zaledwie 787 osób, wskutek

czego jedna trzecia całej przestrzeni rolnej zarejestrowanej do nich należy. Latifundja te nie obejmują zwykle wsi wraz z intensywnie uprawianymi polami, ani sadów, dokoła nich się ciągnących. Charakterystyczną cechą tych własności jest słabe niezwykle zaludnienie.

Prof. Giovanni Lorenzowi w artykule zatyt. „Latifundia in Sicily and thier Possible Transformation“ (Internat. Rev. of. Agric. Economics, Vol. 1, N. S. 1923, pp. 316—349) twierdzi, że cały dramat wnętrza wyspy leży we walce między wielką własnością a oazami intensywnej uprawy roli. Głównym powodem istnienia tych majątków jest suchy klimat i nierównomierne nawodnienie. Także gliniasta ziemia na szerszej przestrzeni musi być wzięta pod uwagę. Latifundja sprawiają wiele złego w życiu socjalnym i ekonomicznym ogółu. Ludność opuszcza obszary wiejskie i rolnicze, zgęszcza się w wielkich centrach miejskich, przemysłowych lub portowych, wnętrze kraju się wyludnia, gdzie grasują jeszcze moskity i malarja, a rzadkie i zaniedbane z powodu nieuczyszczania drogi, utrudniają komunikację. Trudno jest dowieźć maszyny i narzędzia rolnicze do majątków, gdzie daje się odczuwać coraz większy brak rąk roboczych. I tu nasuwa się problem zreformowania systemu agrarnego przez sztuczne, a gęste nawodnienie suchych okolic, przez zmuszenie właścicieli majątków do podniesienia produkcji rolnej, ew. do sprzedania ziemi, przez sadzenie na wielką skalę drzew owocowych i przeprowadzenie dróg bitych i t. d., a przez te i inne jeszcze zarządzenia przekształcić wielkie latifundja na jednostki rolne, gospodarczo wysoką stojące, któreby przynosiły dochód nie tylko wielkim właścicielom, lecz także ogółowi i narodowi.

Państwa nadbałtyckie. Wojna światowa, której wynikiem jest utworzenie się nad m. Bałtykiem szeregu niezależnych państweczek, zmieniła gruntownie w tym obszarze warunki ekonomiczne i zmniejszyła nawet liczbę mieszkańców. I tak widzimy spadek w Estonji, gdzie liczba ludności w latach 1917—1922 zmniejszyła się z 1,680.000 na 1,110.000, w Łotwie spostrzegamy podobne zjawisko: tu mian. z 2,550.000 mieszk. w r. 1914 spadła liczba ludności na 1,596.000 w r. 1920, choć wzrosła potem do 1,850.000 w r. 1922. Litwa miała w r. 1921 — 2,167.000 mieszk., spadek zaś między r. 1914 a 1920 wynosił tylko 325.000. Zaludnienie już samej Rygi, stolicy Łotwy, zmalało bardzo, bo gdy w r. 1914 było 520.000 ludn., w r. 1922 tylko 185.000, co wzrosło w r. 1922 do 270.000. Przemysł i górnictwo mają b. małe znaczenie w tych państwach.

Podstawą bogactwa krajowego są ogromne lasy, które w Estonji zajmują jedną piątą ogólnej przestrzeni, rolnictwo i hodowla bydła (dwie piąte przestrzeni zajmują łąki i pastwiska). Obecnie dobrobyt państw nadbałtyckich podnosi się coraz więcej z powodu wzrostu handlu morskiego i przejścia tranzytu z Rosji sowieckiej na Bałtyk. Dobrze obmyślana i przeprowadzona reforma agrarna podniosły też rolnictwo do tego stopnia, że Łotwa, Estonia i Finlandja produkują już więcej obecnie zboża, niż przed wojną światową. Wielkie obszary ziemi wykupiono z rąk szlachty i przekazano rolniczym warstwom uboższym, pozatem, czyni się starania, aby ożywić przemysł drzewny.

Działalność Etny w ostatnich latach. Wielka i gwałtowna wrześniowa erupcja Etny w 1911 r. poprzedzoną została utworzeniem się na pń.-wsch. stoku głównego stożka wybuchowego bocznego krateru, który od chwili powstania w maju 1911 roku był czynniejszym aniżeli krater główny. W roku 1917 miała miejsce druga gwałtowna erupcja, w czasie której z krateru wydobyła na b. znaczną wysokość (kilka tysięcy metrów) potężna chmura popiołu, a w pierwszej pół godzinie spłynęło około 50.000 m³ lekko-ciekłej lawy.

W czerwcu 1922 r. działalność bocznego krateru znowu wybitnie się wzmogła, szczególnie na wiosnę. Lawy, dobywające się z wnętrza ziemi, pokryły pola śniegowe (Etna leży 3100 m n. p. morza). Zeszłego roku w czerwcu w nieczynnym od r. 1918 głównym kraterze przyszło do eksplozji, która wyrzuciła chmurę popiołu tak ogromną, że na kilka dni przerwać musiano obserwację. 17 VI o godz. 2.30 mieszkańcy najbliższej okolicy obudzeni zostali wstrząśnieniami ziemi i łoskotem podziemnym, które to zjawiska, jak się okazało, pozostawały w związku z utworzeniem

się nowego krateru, wzgl. reaktywacją krateru z r. 1809, położonego na wysokości około 1500 m n. p. m. Do godz. 4 dołączały się coraz nowe kratery, a o wzmiankowanym mniej więcej czasie nastąpił główny wylew lawy na wysokości ca 2.000 m na zach. stoku Monte Ponte di Ferro i na płd.-wsch. stoku Monte Nero. Lawa, wyrzucona na powierzchnię, pokryła 3 km². W czasie ostatniego wybuchu Etny przeprowadzono szereg eksperymentów. Usiłowano n. p., wprowadzając do krateru dwutlenek węgla, niedopuszczyć do eksplozji gazów wulkanicznych. Badając temperaturę lawy, stwierdzono, że przy 670°—690° zachowuje jeszcze giętkość, elastyczność i ciągliwość. Zwrócono też uwagę na rozwijające się nad strumieniem lawy cyklonowe ruchy powietrza.

O fotografii lotniczej. Znaczenia fotografii dla g. dopatrywać się należy nie tylko w jej pogładowo-pedagogicznym charakterze, ale i w jej wartości pomiarowo-technicznej dla celów konstrukcyjno-kartogr. Podbój aerosfery w czasie wojny, któremu w tem samym tempie towarzyszył rozwój fotogrametrii, mogącej się dziś nie bez racji ubiegać o stanowisko odrębnej gałęzi wiedzy, uczynił ze zdjęcia lotniczego pierwszorzędną środek dydaktyczny, wprowadzający w umiejętność czytania i korzystania z mapy — przy umiejętnym zestawieniu serji fotografii, od skośnie zdjęmowanych obrazów do zdjęć prostopadłych 90°. — Wstawienie w te obrazy, działające (początkowo) przestrzennie, warstw wprowadza stopniowo w znaczenie i rolę warstw na mapie.

Obraz lotniczy ma duże znaczenie przy wprowadzaniu w zrozumienie zjawisk g., zachodzących na powierzchni ziemi, i to zarówno dla celów morfologicznych, jak i dla g. kultury. — Dla celów morfolog., dając możność czynienia zdjęć z obszarów trudno lub zupełnie niedostępnych albo też pozwalając na utrwalenie pewnych momentów g. W ten sposób można stworzyć serję o b r a z ó w t y p o w y c h, zbliżonych do teoretycznego ideału Davis'owskich „Block diagramów“.

Dla szeregu zaś zjawisk antropogeogr. pozwala fol. lot. na uchwycenie ich w naturalnym stosunku przy równoczesnem wykluczeniu wszelkiego pierwiastka subiektywizmu.

Pomijając już techniczną wartość fotografii lotn. dla nowych i zupełnie świeżych zdjęć terenowych, należy podkreślić wzmogoną zdolność reambulacji dawniejszych map, wyrażającą się nie tylko faktem operowania za pomocą mniejszej ilości sił, zwiększoną szybkością, ale co najważniejsza z uzyskaniem większej ściśłości.

W niemałym stopniu należy uwzględnić wpływ instrumentu na ściśłość wyników i z tego względu rozwój instrumentologii jest problemem pierwszorzędnej wagi. Tyczy to zarówno aparatów, któremi lotnik pracuje, jak i przyrządów, stosowanych następnie przy obliczeniach w pracy pokojowej. — Ostatnim wyrazem w rozwoju dzisiejszej techniki aerofotogrametrycznej jest z jednej strony lotniczy aparat, fotostereograficzny oraz stereoplanigraf (aparat pozwalający na wydobyć z fotografii różnic hypsometrycznych).

Afryka. Egipt. Cyrenaika. Włosi wybudowali oprócz istniejącej już linii BehgaziEs i Regima (30 km) nową wąskotorową linię Zouitna-Adjedabia (30 km) i ustawili silną stację radiotelegraficzną w Coltano, mogącą się porozumiewać zarówno z Ameryką jak i z kolonjami włoskimi w Afryce wschodniej.

Projekt nowej linii transafrykańskiej. Inżynier Karlson wypracował projekt linii z Johannesburgu do Algieru przez Afrykę zachodnią, oblicza okres przejazdu na niecałe 6 dni, a długość linii na 600 mil angielskich.

Linia lotnicza Kair—Bagdad. Połączenie lotnicze Kair—Bagdad funkcjonuje regularnie i jest wyzyskiwane dla służby pocztowej między Egiptem a Mezopotamją. Z linii tej korzysta także poczta Syryjska.

Egipt. Rząd egipski rozważa projekt Tow. Kanału Sueskiego wybudowania na wschodnim wybrzeżu kanału nowego miasta, zw. Port-Said, Said-Est, na który to cel Tow. ofiaruje 10,000.000 fr.

Egipt. Po ustaleniu granic pomiędzy państwami Wadai i Darfur komisja angielsko-francuska powróciła do Europy.

Francuska kolej, łącząca Dakar z Kulikoro o długości 1294 km — obecnie wykończona — ma pierwszorzędne znaczenie gospodarcze, zbliżając komunikacyjnie obszar produkcji bawełny, położony nad górnym Nigrem.

Afryka włoska. Z trzech włoskich posiadłości: Eritrea, Somali i Juba, pierwsza jest najważniejsza. Wyżyny Abisyńskie wciskają się w nią z jednej strony, z drugiej zaś ciągną się puste obszary stepowe i bezwodne. W dolinach przybrzeżnych kwitnie plantacja kawy i zbóż, a także w ostatnich czasach bawełny. Rząd włoski zrozumiał, że przez wzmocnienie władzy w tej kolonii, budowę linii kolejowych i nawodnienie suchych, wyżynnych obszarów, można będzie całą kolonję podnieść wysoko, a potem sięgnąć wpływem dalej na zachód, w głąb Afryki, do Abisynji i Nubji, opanować nawet drogę pielgrzymów do Mekki i cały handel morza Czerwonego. Zdania co do budowy kolei w Erytrei są podzielone. Jedni uważają, że obecna linja winna iść dalej na zach. aż do Kassala w Sudanie Egipskim, wskutek czego wzrosłby ogromnie port Massawa nad m. Czerwonym. Inni uważają, że taki plan przyniosłby tylko cały handel Erytrei na zachód, oddając go w ręce Anglików, przez co upadłby port Massawa, a wysuwają inny plan, mian. budowy kolei do Abisynji, przez co wzmógłby się handel z Tigre i okolicą jez. Tsana.

I Włosi obecnie pragną połączenia swoich kolonij afryk., Somali z Eritreą. Ow „róg Afryki“ nad zatoką Adeńską, zajęty przez ludy pasterskie, żyjące na wyżynach i pustynnych stepach, mógłby też ogromnie wzrosć na znaczeniu przez połączenie z Eritreą. Dwie wielkie rzeki. Juba i Webi Shebeli, przepływają przez to włoskie terytorjum i mogą się one stać wielką drogą żeglowną, handlową i gospodarczo b. ważną. Lecz największym problemem tutaj jest pokonanie braku wody na rozległych przestrzeniach. Pod dzielnem kierownictwem ks. Abruzzów rozpoczęto wielkie dzieło nawodnienia kraju. Na rok 1925 przeznaczono 14800 akrów ziemi ornej do nawodnienia przez kopanie sztucznych rowów i wałów na rzece. Wkrótce zatem sieć kanałów przetnie kraj ten stepowo-pustynny. $\frac{1}{3}$ obszaru ma iść pod uprawę zbóż, $\frac{1}{3}$ bawełny, $\frac{1}{3}$ pod pastwiska i zbiory paszy. Na rzece i kanałach mają iść liczne parowce, po groblach koleje, łączące kraj cały z portem. Tak więc kolonje włoskie w Afryce, szczególniej nad rz. Juba, w najbliższej przyszłości, podniosą się do wysokiego stopnia.

Maroko. Francuzi bacznią uwagę zwracając na Marok. Ostatni zeszyt La Géographie 1924 (I) daje ciekawą perspektywę nadziei, przywiązywanych do tego kraju w artykule „Notre avenir au Maroc et dans l'Afrique du Nord“ pióra de Jurquet de la Salle. Z tego samego zeszytu dowiadujemy się, że w październiku 1923 r. odbyła się tamtędy międzyuniwersytecka wycieczka profesorów francuskich (zresztą druga już z rzędu), w której brało udział 13 geografów, wśród nich także Gallois i De Martonne. Droga prowadziła z Casablanca do Marrakech, dalej przez Rabat i Dahir, Meknez do Fez, czyniąc kilkakrotnie wycieczki w Atlas. Szczęśliwe społeczeństwo, które swych geografów może wysyłać na wycieczki uniwersyteckie w tak niezmiernie ciekawe ziemie.

Azja. Kolej centralnochińska. Budują obecnie linję 1200 km długą, łączącą Haichow nad wybrzeżem z Lungchow we wnętrzu. Linja ta będzie miała doniosłe znaczenie dla ekonomicznego rozwoju prowincyj Honan Szensi a zwłaszcza nadbrzeżnego Kiangsu, już dziś najwięcej w Chinach produkującego bawełnę, wogóle dla całego dorzecza rzeki Zółtej.

Afganistan. Emir położył kamień węgielny pod nową stolicę Afganistanu — Darulaman — w odległości 8 km od Kabulu. W Heracie konsul sowiecki zorganizował przy pomocy stacji w Taszkencie pierwszą stację meteorologiczną w Taszkencie.

Azja turecka. Smyrna nie może dotąd dźwignąć się z swego straszego upadku. Ruin nie odbudowuje się, mróz zniszczył winne sady, na bezpańskie, opuszczone przez Greków dobra rzuca się ludność okoliczna bezkarnie, pustosząc je z wandalizmem.

Pokój w Lozannie z r. 1923 zastępuje ze wszech miar na uwagę — ze strony geografa. W pierwszym rzędzie — co silnie należy podkreślić, przy-

znano Turcji pełne prawa posiadania Małej Azji, przyczem uwzględniony został traktat, zawarty przez Turcję z Francją w r. 1921 w Angorze, regulujący kwestję przebiegu granicy pld. — W skład państwa tureckiego wchodzi dalej wschodnia Tracja po rz. Maricę z kolejowem przedmieściem Adrijanopolu — Karagacz włącznie. Ze świata wyspiarskiego zdołała Turcja utrzymać się przy wyspach Tenedos i Imbros, zobowiązując się jednak do nieprzejębrania jakiegokolwiek fortyfikacji i obejmując gwarancje za mieszkańców nie-muzułmańskich. — Z wysp przybrzeżnych Małej Azji wszystkie większe pozostają greckie lub włoskie. Żadne jednak ze wzmiankowanych mocarstw nie może z wysp tych czynić ani podstawy operacyjnej dla floty, ani też utrzymywać większych garnizonów.

Jeden z dalszych punktów traktatu neutralizuje do pewnego stopnia Dardanele, zobowiązując Turcję, o ile by w ewentualnej wojnie udziału nie brała, do dania przejazdu w s y s t k i m okrętom. Państwo zaś, wysyłające oddział floty, tylko wtedy ma prawo przejazdu, gdy siła floty nie jest większa od floty jednego z państw nadmorskich. O ile by zaś Turcja brała udział w wojnie, ma prawo bronić wstępu swemu przeciwnikowi, okręty jednak państw neutralnych muszą być zawsze przeprowadzone.

Mocarstwa sprzymierzone zastrzegły sobie jako wspólną własność obszar Ausac, leżący w zach. części płwspu Gallipoli na pld. od Surlabai, gdzie znajduje się cmentarz wojenny padłych tam w walkach w r. 1915 żołnierzy francuskich, angielskich i włoskich.

Dalej Turcja rezygnuje z posiadłości w Libji i akceptuje zmiany na Cyprze, w Egipcie i Sudanie.

O nowy port dla Indji. Artykuł Jerzego Buchanana o indyjskich portach (The Asiatic Rew. July, 1923, 467—477) zwraca uwagę na fakt, że Indje Wschodnie, mające 4500 mil (ang.) rozciągłości swego wybrzeża i powierzchnię 1,800.000 mil kwadratowych, a ludność 350.000.000, posiadają tylko 5 większych portów, głównie z powodu fizycznych warunków. Karachi i Bombay, oba na zachodnim wybrzeżu, to porty właściwie morskie. Bombay jest główną bramą do Indji, dzierżąc 40% całego handlu indyjskiego. Madras stoi daleko w tyle. Kalkuta i Rangoon są rzecznicmi portami. Na wsch. wybrzeżu brakuje portu dla Indji prawdziwie oceanicznego. Ale jest miejsce odpowiednie, by go założyć: Vizagapatam, leżący między Madrasem a Kalkutą.

Vizagapatam posiada nakrótszą i najłatwiejszą drogę do Burmy (nawet do Rangoon już idą stąd żaglowce), chodzi tylko o powiększenie portu odpowiednią rozbudową, której koszta będą b. małe z powodu korzystnego położenia Vizagapatam.

Nowy port będzie idealnie zastąpił od burz, a wejście do portu od strony morza będzie dogodniejsze od wejścia do Kalkuty, dokąd dostęp jest najtrudniejszy ze wszystkich portów oceanicznych świata. Wszak przyszłowie są niebezpieczeństwa koło Hooghly. Nowy ten port połączy się wielką siecią kolei, biegnącą w głąb Indji we wszystkich kierunkach. Dla linii kolejowych, na których pociągi będą podjeżdżały aż do samych parowców, ma się zbudować specjalne groble w morze wsunięte.

Ameryka. Wybuchy wulk. w Kolumbji. W połowie grudnia 1923 r. wznowiły swe czynności 2 wulkany, uważane od dawna za wygasłe, Cumbal i Chiles, leżące w Kordyljerach w pld.-zach. Kolumbji w pobliżu granicy Equador'u. Towarzyszące wybuchom trzęsienie ziemi zniszczyło kilka wiosek, przyczem nie obeszło się bez strat w ludziach. Wylewy zaś ławy spowodowały wielkie pożary lasów. Między innymi 3 wsi padły ofiarą żywiołu.

Dno Oceanu Spokojnego. Kapitan amerykańskiego statku pomiarowego Latouche, sprawdzając głębokość oceanu Spokojnego przy przylądku Cape St. Elilas, przekonał się, że głębokość 3.000 stóp, zanotowana na mapach morskich, nagle znikła, a dokonany przez kapitana pomiar wykazał zaledwie 60 stóp. Przylądek Elilas leży na końcu cypla półwyspu Alaska, wysuniętego w głąb Oceanu Spokojnego.

Komunikacja powietrzna w Alasce. Rywalizacja pomiędzy Stanami

Zjednoczonymi a Kanadą, rozwijającą się na tle komunikacyjno-politycznym, może przynieść nauce wcale poważne zdobycze. — I tak Stany Zjedn. Ameryki Płn. przystąpiły z całą energią do studjów nad zdatnością obszarów polarnych dla przecięcia ich powietrzną linią komunikacyjną, która-by przez Alaskę połączyła na połączenie się z Europą, płn. i wsch. Azją.

Wyprawa Amundsena. Plan Amundsena przelotu nad biegunem przy starcie z Point Barrow zmierza do lądowania w kraju Grantu względnie na Szpicbergen. — Plan ten, protegowany b. silnie przez marynarkę Amerykańską, prawdopodobnie dojdzie w bieżącym roku kalendarzowym do skutku. Skądinąd donoszą, że Amundsen całkiem zaniechał swych planów.

Shenandoah. Niezależnie od tego marynarka amerykańska projektuje własną ekspedycję i to na dużą skalę. Miałyby w niej wziąć udział okręt pow. „Shenandoah“ w towarzystwie 6 samolotów i 2 okrętów przy poprzedzającym wyjazd ekspedycji i bazowaniu 3 stacyj lądowych. Najważniejszym zadaniem tej wyprawy jest zbadanie aeronautycznych warunków komunikacyjnych na wschód.

Muzeum kartograficzne w Waszyngtonie. W małej ale bogatej w treść notatce podaje Praesent H. w ostatnim zeszycie Pet. Mit. (1923 9 X) interesujące szczegóły z rozwoju i dorobku największego na świecie muzeum kartograficznego amerykańskiego w Waszyngtonie. Dowiadujemy się, że wskutek wojny naptw map i atlasów zmniejszył się w stosunku $\frac{1}{3}$ do $\frac{1}{2}$ do przyrostu z r. 1913/14 i nie wrócił jeszcze do r. 1921/22 do przedwojennych norm. Ogólnie liczył zbiór w połowie 1922 r. 165.464 map i 5.705 atlasów. Naptw nowych materiałów dokonywa się w pierwszym rzędzie drogą darowizn przez wymianę, wreszcie przez kupno.

Kierownictwo zbiorów położyło szczególne zasługi około rozpoczęcia i kontynuowania wspaniałych wydawnictw. Są to monumentalne, jedyne w światowej literaturze naukowej dzieła o charakterze kompendjów bibliograficznych, zaopatrzonych w wyczerpujące opisy każdej z notowanych map. Mające się ukazać dzieło kierownika zbiorów, Philip Lee Phillips'a, owoc 20 letniej pracy (Bibliography of cartography or a descriptive list boks and magazine — articles relating to maps, map-makers and views, 4 tomy) oczekiwane jest szczególnie w kołach historyków g. i kartografji z wielką niecierpliwością.

VI. Notatki naukowe*). (*Notes scientifiques*).

Ludomir Sawicki: Wyniki polskiej ekspedycji naukowej do Sjamu 1923 (*The results of the Polish scientific expedition to Siam 1923*).

W marcu 1923 r. udałem się w towarzystwie dyrektora P. Instytutu Meteorologicznego Dr. Wł. Gorczyńskiego do Sjamu. Najważniejsze momenty zewnętrznego przebiegu wyprawy podał Dr. Gorczyński już dwukrotnie, w Wiad. Meteor. 1923 oraz w Czasopiśmie Geograf. 1923. Cele naukowe wyprawy były dwojakie: prof. Gorczyński pracował nad zagadnieniem promieniowania słonecznego w różnych szerokościach geograficznych, przy różnym stanie atmosfery i wysokości słońca, przyczem pod uwagę były wzięte różne partje widm. słonecznego. W pomiarach tych pomagałem prof. Gorczyńskiemu w czasie całej podróży tamtędy i znacznej części podróży powrotnej, a wyniki naszych wspólnych obserwacji opracuje prof. Gorczyński.

Moje specjalne zadania rozpoczęły się z chwilą uderzenia o ląd sjamski. Podczas licznych wycieczek po całym prawie Sjamie zwróciłem

*) Uwaga Redakcji: Pragnąc podać w „Notatkach“ informacje o tocących się pracach i ew. zapowiedzi przygotowywanych publikacji, prosimy autorów o łaskawe nadsyłanie tego rodzaju wiadomości w krótkiej formie wraz z streszczeniem obcojęzycznym.

baczną uwagę na zagadnienia morfologiczne i antropogeograficzne, mogłem się przyczynić do wyświetlenia genezy wyżyny Korat i jej zachodniego progu, młodej historii niziny Menamu i Bandonu, morfologii kotlin śródgórskich krainy Laos a zwłaszcza krainy skalicowej, towarzyszącej zachodniemu wybrzeżu zatoki Sjamskiej. Badałem wieś i miasteczko sjamskie, ich fizjonomię i rozmieszczenie jakoteż życie ekonomiczne w przeróżnych swych objawach. W drodze powrotnej zdołałem przeprowadzić studjum nad morfogenezą Centralnego Ceylonu. Wyniki, obecnie opracowane, będą publikowane w Pracach Instytutu Geograficznego U. J., w księdze pamiątkowej prof. Cvijica, w pismach Asiatic Society i w Journal of Siam Society.

In March 1923, I went to Siam, together with the Director of the Polish Meteorological Institute Dr. W. Gorczyński. The most important features of the expedition have already been given twice by dr. Gorczyński, once in the „Wiadomości Meteorologiczne“ (Meteorological News) for 1923 and in the „Czasopismo Geograficzne“ (Geographical Revue) for 1923.

The scientific aims of the expedition were twofold: prof. Gorczyński worked at the problem of solar radiation in different latitudes, in different atmospheric states and at different altitudes of the sun, taking into consideration different parts of the solar spectrum. In these measurements I helped prof. Gorczyński on our voyage to Siam and on a great part of our way back. The results of our joined observations will be separately treated by prof. G.

My special task began at the moment of landing in Siam. In my frequent excursions nearly all over Siam. I paid special attention to morphological and anthropogeographical questions. I was able to elucidate the genesis of the plateau of Korat and its western spur, the recent story of the plains of Menam and Bandon, the morphology of mountainous basins in the country of Laos, especially the rocky country on the western banks of the Gulf of Siam. I examined Siamese towns and villages, their physiognomy and situation, and their life in its various symptoms. On my journey back I was able to study the morphogenesis of Central Ceylon. The results which are being worked on, are to be published in the Memorial for prof. Cvijic, in the Works of the Geographical Institute Jagellonian University, in the Revues of the Asiatic Society and in the Journal of Siam Society.

Ludomir Sawicki: Środkowopolski wyłom Wisły (*La vallée transversale de la Vistule en Pologne centrale*).

W czasie swych badań, przeprowadzonych w okresie wielkiej wojny w południowym Królestwie Polskim, poświęciłem m. i. baczną uwagę genezie wyłomu Wisły pomiędzy Sandomierzem i Puławami. Szczegółowa analiza form, zwłaszcza zrównań i teras, struktury i pokładów, jakoteż młodych, wtórnych form morfologicznych pozwoliła wyświetlić przedglacjalne założenie dzisiejszego koryta, antedencyjny charakter wyłomu, wyróżnić trzy pary teras rzecznych, należących prawdopodobnie do okresów plioceńskiego, dyluwjalnego i aluwjalnego, wykazać cały szereg lokalnych ruchów tektonicznych o blokowym charakterze, związane z niemi walki o działy wodne, wreszcie uwypuklić znaczenie antropogeograficzne wyłomu i wpływ jego na osadnictwo i przebieg komunikacji. Szczegółowe wyniki podane będą w drukującym się 3 zeszytcie „Prac Instytutu Geograficznego U. J.“.

Pendant mes recherches du temps de la Guerre mondiale dans le midi du Royaume de Pologne (Pologne autrefois russe), j'ai étudié attentivement la genèse de la vallée transversale de la Vistule entre Sandomierz et Puławy. Une analyse détaillée des formes, spécialement des terrasses et des dépôts ainsi que des récentes formes morphologiques secondaires m'a permis de tirer au clair la fondation préglaciale du lit actuel et le caractère antécédent de la gorge; je suis aussi parvenu à démêler trois paires de terrasses fluviales, qui appartiennent probablement aux époques pliocène, diluviale et aluviale, ainsi qu'à démontrer tout une série de mouvements tectoniques locaux d'un caractère épeirogénique, et les luttes sur le partage des eaux jointes à ces mouvements; enfin à démontrer l'importance anthropogéographique de la

vallée transversale et son influence sur la distribution des villages et des voies de communication. Les resultats détaillés vont paraître dans le troisième numéro des „Travaux de l'Institut Géographique de l'Université Jaguellonienne“ qui est sous presse.

Tadeusz Betleja: Ludność Krakowa w XVIII w. (*Die Bevölkerung Krakaus im XVIII. Jahrhundert*).

Na podstawie szczegółowych badań, opartych na księgach podatkowych, pogłównego i szosu, można obliczyć ludność Krakowa w obrębie dawnych murów miejskich — dziś plantacyj. — Ludność ta była niewielką, wahając się od 11.634 osób w 1787 r. do niewiele ponad 5.000 około 1710 r. Ta niska liczba jest wynikiem zarazy, grasującej w 1707 i 1708 r., oraz licznych kontrybucyj wojennych. Przeciętna ilość wynosiła około 8.000 osób, przyczem na stan ludności w poszczególnych latach w wysokim stopniu wpływały wypadki polityczne, wskutek których ludność Krakowa w czasie drugiego i trzeciego rozbioru Polski z powyższej cyfry w 1787 r. spada w 1795 r. do prawie 9.000 osób.

Ludność była przeważnie narodowości polskiej, choć dość dużo było Niemców i Włochów, zwłaszcza kupców, którzy stanowili miejski patrycjat, mający największy wpływ na zarząd miasta.

Dość znaczna migracja w ciągu całego XVIII w. była trojako rodzaju: 1) lokalna z przedmieść Krakowa i najbliższych okolic, 2) państwowa z Polski i 3) zagraniczna. Najliczniejszą była migracja z obrębu państwa polskiego i Polacy też tworzyli największy procent wśród imigrantów, o wiele mniej przybywało Niemców, głównie z sąsiadujących z Polską krajów niemiecko-austriackich, i Włochów; rzadziej już szukali szczęścia w Krakowie Francuzi, Anglicy, Szwajcarzy, Szwedzi, czy inne narodowości. Od 1796 r. znacznie wśród imigrantów zwiększa się procent Niemców. — W końcu stwierdzić jeszcze można niewielką nadwyżkę kobiet nad mężczyznami, wynikającą ze zwiększonej śmiertelności u płci męskiej.

Auf Grund einer genauen Untersuchung der Kopfsteuerlisten betrug die Bevölkerung Krakaus im XVIII. Jhr. durchschnittlich 8.000, maximal 11.634, minimal 5.000 Personen, wobei die politischen Ereignisse den Stand der Bevölkerung stark beeinflussten. Den Kern der Bevölkerung bildeten die Polen, nur einen Bruchteil derselben Deutsche und Italiener. Das Übergewicht des weiblichen Geschlechtes gegenüber dem männlichen erklärt sich durch das grössere Aussterben des letzteren.

Marja Medwecka: Wpływ czynników fizjograficznych na gęstość sieci wodnej (*Der Einfluss der Physiographie auf die Flussdichte*).

W pracy tej ujęto liczbowo gęstość sieci wodnej dla charakterystycznych pod względem fizjograficznym obszarów Polski, a mianowicie dla dorzecza Wisły po Prądnik i Sołę włącznie oraz dla dorzecza Warty od jej źródeł do ujścia Liswarty. Skierowując badania na wyżej wymienione obszary, brano pod uwagę ich wielką różnorodność fizjograficzną i niezawodnie w związku z tem będące, silnie rzucające się w oczy kontrasty w nawodnieniu. Przez liczbowe ujęcie problemu udało się tę przypuszczalną zależność nawodnienia od czynników fizjograficznych pochwycić nieco konkretniej.

Służą do tego liczne tabele, w których zestawiono wartości, oddające intensywność zjawisk i właściwości fizjograficznych z odpowiadającą tymże zjawiskom właściwością gęstości sieci wodnej. Rezultaty pomiarów gęstości sieci wodnej dla lewobocznego dorzecza Wisły oraz dla dorzecza Warty ilustruje nadto mapka gęstości sieci wodnej w podziale 1:500000, wykonana metodą interpolacji. Zestawienie jej z dołączoną do pracy mapką geologiczną terenu o tej samej podziale pozwala wnikać nieco bliżej

w związek między budową geologiczną a rozmieszczeniem i gęstością sieci wodnej tego obszaru.

Wnioski, do jakich dochodzimy na podstawie pracy powyższej, rzucają nieco światła nie tylko na stosunki na badanym obszarze, lecz w ogóle na tak ważny a dotąd u nas bliżej nie rozpatrywany problem, jakim jest wpływ czynników fizjograficznych na gęstość sieci wodnej. Rozprawa pojawi się wkrótce w „Pracach Instytutu Geograficznego Uniw. Jagiell.”

In dieser, im Geographischen Institut der Krakauer Universität durchgeführten Arbeit hat die Verfasserin versucht, an einem charakteristischen Beispiel in Polen den Einfluss der physiographischen Verhältnisse auf die Flussdichte zu analysieren. Zu diesem Zwecke wählte sie das an natürlichen Gegensätzen reiche obere Einzugsgebiet der Weichsel (bis zur Soła und Prądnik) sowie der oberen Warthe (bis zur Mündung der Liswarta).

Die sich hier aufdrängenden Beobachtungen über Unterschiede in der Flussdichte versuchte die Verfasserin in eine grössere Reihe von Tabellen zu fassen, auf Grund derer die Abhängigkeit der Flussdichte von den verschiedensten physiographischen Eigentümlichkeiten des Terrains sich ziemlich scharf und konkret fassen liess. Ueberdies wurde auf Grund derselben für das Warthegebiet und das linksseitige Einzugsgebiet der Weichsel eine auf dem Prinzip der Interpolation fussende Karte der Flussdichte im Massstab von 1 : 500000 konstruiert. Der Vergleich mit einer im selben Massstab gezeichneten geologischen Karte dieses Gebietes gewährt einen tieferen Einblick in den Zusammenhang des geologischen Baus und der Verteilung sowie Dichte des Flussnetzes.

Die Resultate haben nicht nur für das Verständnis der Lokalerscheinungen, sondern auch für das Problem der Flussdichte in Polen überhaupt eine gewisse Bedeutung. Die Untersuchung erscheint demnächst in den Arbeiten des Geographischen Instituts der Universität Krakau.

VII. Literatura. (Littérature).

U w a g a Redakcji. Dążymy do przekształcenia bibliografii naszej na rozumowaną i odtąd podawać będziemy literaturę obcą z streszczeniem polskiem, zaś prosimy ponadto z streszczeniem obcojęzycznym. Autorów i wydawców prosimy o regularne nadsyłanie wszelkich nowości.

Literatura polska. (Littérature polonaise).

Polska. — Morfologja. (Pologne. — Morphologie).

Friedberg, O wulkanach (*Volcanoes*).

Szychliński, Pochodzenie krajobrazu polskiego (*The origins of Poland's landscape*), Poznań 1923.

Wydanie popularnych, ale dla obudzenia zainteresowania sprawami geograficznymi u nas cennych odczytów profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. — *Popular publication of valuable lectures held by the professors of Poznań University, in order to rouse an interest in geographical matters.*

Polska. — Klimatologja. (Pologne. — Climatologie).

Bełżecki St., Rachuba czasu u różnych narodów, *Życie Szkolne*, Włocławek 1924, Nr. 1 i 2.

Gądzikiewicz W., Wpływ czynników meteorologicznych na zachorzenia pewnych narządów i systemów naszego ustroju, *O. z Nowin Lekarskich*, Poznań 1922, *Rocznik* 34, z. 10.

Klimat i pogoda w Polsce (lato i jesień) (*Climate and weather in Poland, Summer and Autumn, 1923*). Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 168—179.

Krótkie zestawienie klimatyczne ostatnich sześciu miesięcy w Polsce, poparte mapkami i tabelą meteorologiczną, daje jako wynik sąd o naogół suchej i chłodnej tej porze roku. Opady przeważały w pñ. częściach kraju, na południu nawet w górach istniało obniżenie ilości opadów.

The meteorological report of the Summer and Autumn 1923 in Poland is based upon the observations of the Meteor. Institut Warsaw. These two seasons were too dry and cool. The rainfall in its average amount in the Northern part of Poland, but in the Southern part it was not so high as in the years before.

Niebrzydowski W., Przepowiednie pogody (*Foretell of weather*), Czasop. G. Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 106—126.

Bardzo ważny artykuł dla każdego nauczyciela, który pragnie zapoznać się z metodą przepowiadania pogody i ułatwić sobie klimatyczne dyskusje z młodzieżą w szkole.

A report how to foretell the weather, based upon the synoptic weather charts.

Przebieg pogody w Polsce w październiku 1923 (*The weather in Poland, October 1923*), Wiadom. Met., Warszawa 1923, Nr. 11, str. 112—116, z 1 mapką (opady za paźdz. 1923).

Sznajder S., Ilustrowanie zależności czynników meteorologicznych (*Causal connection of the meteorological elements*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 117—233.

Opracowanie przynosi nowe wartościowe metody ilustrowania wiatru jako czynnika meteorologicznego, przy czem po uwzględnieniu dawnych przedstawia nam nową metodę sektorów, stworzoną przez prof. Jurczyńskiego z Łodzi, w latach 1920/21.

The illustration of the causal connection of the meteorological elements is based upon the graphical demonstration of the wind. There is applied a new method of sector formed by the Polish Geographer prof. J. Jurczyński (Łódź).

Polska. — Biogeografja. (Pologne. — Biogeographie).

Koczwaro Marjan, Wzrost drzew a zmiany klimatu (*Connection between growth of trees and climate*), P. i T., Lwów 1923, z. X, str. 597—608.

Autor, słuchacz U. Lwowskiego, ustępuje na podstawie danych fizjologicznych wykryć związek z czynnikami klimatycznymi

Rzecz, ujęta i przeprowadzona nader ciekawie, zasługuje na przeczytanie.

The author, a student in Lwów University, is endeavouring to find the connection between the growth of trees and climatic factors on the ground of physiological data.

The matter is taken up and treated in an interesting way and will repay perusal.

Kozłowska A., Stosunki geobotaniczne ziemi Miechowskiej (*Les conditions géobotaniques de la terre de Miechów*), Sprawozd. Komisji Fizjogr. A. U. 1923, Kraków, str. 1—68.

Praca ta jest oparta na najnowszych badaniach autora; zastosowanie

współczesnych metod czyni ją nader piękną — a naukowo bardzo wartościową.

Ce travail reposant sur les dernières recherches de l'auteur qui y a appliqué les méthodes contemporaines est très précieux sous le rapport scientifique.

Prüffer J., Studja nad motylami Tatr polskich (*Etudes sur les papillons des Tatra polonais*), Sprawozd. Kom. Fizjogr. A. U., Kraków 1923, str. 89—168.

Studja p. Prüffera przedstawiają po raz pierwszy geograficzne rozmieszczenie motyli w Tatrach polskich przy mocnym jak na przyrodnika zaakcentowaniu momentu ściśle geogr.

M. Prüffer est le premier, qui nous ait donné la géographie des papillons dans le Tatra polonais, accentuant fortement pour un naturaliste l'élément strictement géographique.

Prüffer J., Materiały do fauny motyli okolic Krakowa, Sprawozd. Kom. Fizjogr. A. U., Kraków 1923, str. 69—78.

Stach S., Drugi przyczynek do fauny motyli Podhala, Sprawozd. Kom. Fizjogr. A. U., Kraków 1923, str. 79—88.

Wóycicki, Obrazy roślinności Polski — Stecki, Tatry (*Ta-bleaux de la végétation polonaise, Tatra*). Kasa im. Mianowskiego, Warszawa, 1923.

W pięknym, a długo przerwanem wydawnictwie pojawiły się dalsze dwa zeszyty, poświęcone Tatrom, a opracowane przez jednego z najlepszych znawców vegetacji tatrzańskiej. Treść i wykonanie zasługują na pełne uznanie.

De cette belle publication, qui a été longtemps interrompue, deux numéros viennent de paraître; ils sont consacrés aux Tatra et élaboré par un des meilleurs connaisseurs de la végétation de cette région. Le texte autant que l'exécution méritent d'être appréciés.

Polska. — Kartografja. (Pologne. — Cartographie).

Kucher—Girczyński, Mapa powiatu Międzyrzeckiego (*Carte du Departament Międzyrzec*), Spółka Pedagogiczna Poznań, 1923.

Łabendziński, Mapa powiatu Bydgoskiego (*Carte du Depart. Bydgoszcz*), Spółka Pedagogiczna, Poznań 1923.

✓ Romer—Wąsowicz, Mapa polityczna Europy, 1:6,000,000 (*Carte politique de l'Europe*), Atlas, Lwów 1923.

Mapy pośrednie między podręcznymi i ściennymi. — *Cartes moyennes entre une carte murale et une carte portative.*

M. A., Czytanie mapy, Uwagi metodyczne z okazji pojawienia się ściennej i podręcznej mapy Woj. Śląskiego, opracowanej przez dyr. Fr. Popiołka, Mies. Pedag., Cieszyn 1924, Nr. 1, str. 16—17.

✓ Romer E., Atlas Polski Współczesnej (*Atlas of Poland of to-day*), Zesz. Nr. 1, Lwów 1924, 14 tabl.

Oddawna oczekiwany atlas zaczyna się pojawiać. Składa się częściowo z map, znanych już z innych wydawnictw, częściowo zaś z nowych. Wśród pierwszej kategorii podano — niestety bez poprawek — odbitki map, nie znających jeszcze dzisiejszej Polski i nie uwzględniających spisu, przeprowadzonego już trzy lata temu. Jeśli już w tem znac niezdrowy pośpiech w robocie, to w tem przeświadczeniu podtrzymuje nas także analiza

map nowych, gdzie wśród cennych materiałów spotykamy także płytkie lub niedojrzałe. Ponieważ i technika kartograficzna pozostawia niejedno do życzenia, możemy tylko mieć nadzieję, że autorzy i wydawcy dokończą wszelkich starań, by te niedomagania usunąć, zwłaszcza w zapowiadzianym zeszyście drugim.

The long-awaited for „Atlas of Poland of to-day“ begins to appear. It consists partly of maps well-known already from other publications, partly of new ones. Among the first category some do not attain the standart of the science of to-day, though the second contains some very original and valuable contributions to the geographical knowledge of Poland. We are looking forward with great interest to the next number, which is at present being published.

Trousson, Ćwiczenia na mapie (*Exercises sur cartes géographiques*), Księg. Wojskowa, Warszawa 1923.

Krótkie i elementarne wskazówki dla początkujących, dobrze wprowadzające w praktykę czytania i użytkowania map.

Des indications brèves et élémentaires pour les commençants, initiant à la lecture et l'utilisation des cartes.

Weinfeld-Szturm de Sztrem-Piekałkiewicz, Atlas Statystyczny Polski (*Atlas statistique de la Pologne*), Zesz. Nr. 1, Warszawa—Bydgoszcz 1924.

Już w pięć lat po powstaniu Polski doczekała się ona nie tylko statystycznych liczących opracowań, lecz także zbioru kartogramów, popularyzujących wiedzę statystyczną o Polsce. Tak bowiem słusznie określili sami autorowie cel swej pracy. Na 20 tablicach, zawierających kartogramy, djaigramy i liczby, dają jasny, choć ogólnikowy obraz stosunków ludnościowych, administracyjnych, gospodarczych (spółdzielnie, użycie ziemi, zasiewy i zbiory, hodowla, kopaliny), oświatowych i finansowych (długi państwa, podatki, kredyt i giełda, dolary). Wydanie wytworne, druk nie bardzo zadawalający. Wkrótce wyjść ma zeszyt drugi.

Cinq ans après sa résurrection la Pologne en est enfin arrivée à avoir non seulement de nombreux travaux statistiques, mais encore des collections de cartogrammes qui popularisent la science statistique de la Pologne. C'est ainsi que les auteurs ont défini le but de leur travail. Vingt plaquettes contenant des cartogrammes, diagrammes et des nombres nous donnent un tableau clair quoique général des conditions de la population, de l'administration, économiques (sociétés coopératives, exploitation de la terre, semailles et récoltes, élevage, mines), de l'éducation (écoles primaires, secondaires et supérieures), des conditions politiques (la diète), financières (les dettes publiques, les impôts, le crédit et la bourse, les dollars). Edition élégante, impression moins satisfaisante. Le numéro deux va paraître.

Polska. — Nazwy topogr. (Pologne. — Toponymie).

Buławski Rajmund, Skorowidz miejscowości Rzeczpltej Polskiej (*The Polish Topographical Dictionary*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 225—232.

Należy się zapoznać z recenzją, zanim się użyje skorowidzu, gdyż przestuje ona wiele błędnych notatek lub braków, spowodowanych niescisłością spisów rządowych.

A review of the Polish topographical dictionary (compendium) demonstrates some wants caused by the unsatisfactory method of statistical catalogues.

Lorentz, Polskie i kaszubskie nazwy miejscowości na Po-

morzu Kaszubskiem (*Les noms topographiques polonais et kas-soubiens dans la Pomeranie*), Poznań 1923, str. 170.

Niezmiernie ważny, naukowo gruntowny i dobrze wydany słownik, który w dużej mierze przyczyni się do ustalenia pisowni topograficznej w tej części Polski.

Un dictionnaire d'une immense importance exact sous le rapport scientifique et bien édité qui va dans un haut degré aider à stabiliser l'orthographe topographique de cette partie de la Pologne.

Maliszewski—Olszewicz, Słownik Geograficzny (*Dictionnaire géographique*), Zesz. Nr. 8, Trzaska, Ewert i Michalski, Warszawa 1924.

Pojawił się zeszyt 8-my tego zwięzłego a ważnego słownika.

Le numero 8 de ce dictionnaire concis et important vient de paraître.

Zborowski, Wskazówki do zbierania nazw geograficznych, (*Avis au collectionneur des noms géographiques*), Bibl. Tow. Miłośników Języka Polskiego, Nr. 4. Gebethner i Wolff, Kraków.

Zasłużony znawca Tatr zachęca w drobnej, ale doskonale napisanej, wszechstronnej broszurce do uprawiania jednej z najbardziej zaniedbanych, a dodajmy niesłusznie zaniedbanych dziedzin geografji i ilustruje swoje wywody licznymi trafnymi przykładami.

Dans cette courte mais universelle brochure l'excellent connaisseur des Tatra engage à la culture d'une des parties de géographie le plus injustement négligées, en illustrant ses déductions de nombreux exemples bien choisis.

Polska. — Ludność. (Pologne. — Population).

Udziela, Krakowiaczy (*The people of Cracov*), Bibl. Geogr. Orbis, III, 1, str. 160.

Gulgowski, Kaszubi (*Kaszubians*), Bibl. Geogr. Orbis, III, 2, str. 130 z mapką.

Bystroń, Pieśni ludu polskiego (*Songs of the Polish people*), Bibl. Geogr. Orbis, III, 3, str. 160.

Ruchliwa księgarnia „Orbis“ rozpoczęła wydawnictwo, zakrojone na wielką skalę; chce popularyzować w tomikach formatu kieszonkowego, napisanych monograficznie przez najlepszych fachowców, ilustrowanych a utrzymanych na poziomie przystępnym, w czterech serjach wiadomości z ogólnej geografji, z geografji regionalnej, geografji Polski i z podróznictwa polskiego. Na razie w krótkich odstępach pojawiają się tomiki serji polskiej, wśród nich na razie trzy etnograficzne. Zasłużony twórca Muzeum etnograficznego w Krakowie, Seweryn Udziela, rozwodzi się nad Krakowiakami, twórca zaś muzeum kaszubskiego w Wdzydzach I. Gulgowski nad Kaszubami, każdy z nich stara się przy uwzględnieniu podłoża przyrodzonego i warunków historycznych oraz ekonomicznych uwypuklić charakter, własności folklorystyczne i rolę tych plemion. J. St. Bystroń, prof. etnografji na Uniw. Jagiell., daje, poparty licznymi przykładami, rozbiór i klasyfikację przebogatą Pieśni ludu polskiego. Tomiki powyższe nie są jednakowe, co do wartości niewątpliwie ulegną także ulepszeniom w przyszłych wydaniach, ale już dziś powiedzieć można, że wobec systematyczności zapoczątkowanego wydawnictwa dużo kwestyj geograficznych i etnograficznych w Polsce doczekają się po raz pierwszy monograficznego opracowania.

The active publishing „Orbis“ has now begun a new series of publications on a large scale; it desires to popularize information concerning geography in general, regional geography, Polish geography and the travels of Polish

explorers. This information is to be given in four series of monographies, written by the best experts but in a popular key, in small illustrated pocket volumes. For, the time being volumes of the Polish series are appearing at short intervals the first three treat of ethnographical subjects. The meritorious founder of the Ethnographical Museum Cracow, Seweryn Udziela, expatiates on the People of Cracow, the founder of the Kaszubian Museum in Wdzydze Gulewski, on Kaszubians. Each of them strives to bring out the character, the folklore and the part played by these tribes in relation to their historical and physiological basis and their economical conditions. Bystron, Professor of Ethnography Jagellonian University, gives an abundant analysis and classification of the songs of the Polish people proved by numerous well-chosen examples. These little volumes are of unequal value and will surely improve in the next editions. But we even now may say that through this systematical work of the Publishers may geographical and ethnographical questions concerning Poland will soon be dealt with in similar monographies.

Maliszewski, Stosunki narodowościowe w Rzeczypospolitej Polskiej (*Les nationalités dans la République Polonaise*), Zamość. Pomeraniański 1923.

Krótkie, dobrze w zagadnienia narodowościowe wprowadzające studjum.

Une étude brève qui nous introduit aux questions des nationalités.

Nitsch K, Zagadnienia językoznawcze (*Linguistic problems*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 134—142.

Uwagi bardzo cenne o używaniu nazw miejscowych, oparciu się na pracach językoznawczych, wreszcie wprowadzeniu pewnej jednolitości nazw topograficznych w podręcznikach geografii.

The author, professor of the linguistics at the Jagellonian University, gives some hints, how to use the topographical names of Poland in the dictionaries of geography.

Polska. — Życie gospodarcze. (*Pologne. — La vie économique*).

Grossbardówna, Sady okolic Łącka (*The orchards in the vicinity of Łącko*), z mapką.

Łukaszewicz Józef, Kartograficzne objaśnienie do mapki sadów okolic Łącka (*Cartographical explanations of the map of the orchards in the vicinity of Łącko*).

Piech Kazimierz dr., Objaśnienie geograficzne do mapki sadów okolic Łącka (*Geographical explanations of the map of the orchards in the vicinity of Łącko*), O. z Ogrodnictwa, 1923, Nr. 6.

Trzy te drobne notatki — o których treści dostatecznie jasno mówią tytuły — wprowadzają w sadownictwo okolic Łącka. Moralnemu inicjatorowi pracy prof. dr. Rouppertowi przypada zaszczyt podwójny, 1) poruszenia tematów, pozostających do tej pory odłogiem i 2) popularyzowania tych wiadomości w sposób jasny, równie ścisły, jak przystępny.

Those three notices — whose titles are eloquent enough — introduce us to orchard-farming near Łącko. The intellectual initiator of this work, Prof. Rouppert has the double merit 1) of taking up the subjects which had hitherto been neglected, and 2) of making this information popular in a way that is clear and precise.

Kubijowicz W., Szałaśnictwo w Karpatach (*Pastoral life in the Carpathians*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 154—160.

Autor, badacz szalaśnictwa karpackiego, zestawia wyniki dotychczasowych opracowań i podaje bardzo precyzyjne wskazówki metodyczne dla dalszych poszukiwań w tym kierunku na terenie polskich gór.

The author, known as an explorer of the pastoral life in the Eastern part of Carpathians confronts the results of all the studies finished up to that day and gives a precise method of field-work in the remaining parts of this great mountain-chain.

Orłowicz M., Ruch parowców osobowych w Polsce (*Steamer-sailing on Polish rivers*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 183—185.

Nader ciekawe zestawienie pióra znanego krajoznawcy Orłowicza wykazuje ożywienie się ruchu parowców osobowych na podstawie wykazu Min. Robót Publ. (Departament wodny).

A known Polish author of many compendiums, which show how to travel through the Poland, confronts all the news about the sailing of the steamer in the Polish rivers in the y. 1923.

Siwicki, Elektryfikacja Polski (*L'électrification de la Pologne*), Gebethner, Warszawa 1923.

Wydawnictwo techniczne, niezmiernie ważne dla zagadnień ekonomiczno-geograficznych w Polsce. Dotąd dwa zeszyty.

Une publication technique d'une importance immense pour les questions de géographie économiques en Pologne. Jusq'à present deux numéros ont paru.

Wenda Tad. inż., Port w Gdyni (*The harbour of Gdynia*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 181—183.

Inż. T. Wenda przedstawia dotychczasowe wyniki prac portowych w Gdyni oraz przysłą wartość jedynego w swym rodzaju istotnie polskiego okna na morze.

T. Wenda the ingenieur occupied by the building of the new Polish harbour Gdynia on the Baltic-sea gives the report of the state of the port's situation and remarks its great value for the development of the Polish commercial life.

Zasiewy i zbiory w Polsce 1922/23 i stan 1923/24 (*Seed-corn and harvest 1922/23*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 180—181.

Notatka wartościowa dla każdego, kto się zajmuje życiem gospodarzem Polski.

The review of the state of the seed-corn and harvest in Poland in the year 1923.

Polska — Różne. (*Pologne. — Divers*).

Różycki F., Wycieczka Instytutu G. Uniw. Warszawskiego do Jugosławji, Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 193—195.

Ob. sprawozdanie z wycieczki, Wiad. Geogr. 1923, str. 149.

Stenz Edward, O konferencji Międzynarodowej Komisji Promieniowania Stonecznego w Utrechcie we wrześniu 1923, Wiadom. Met., Warszawa 1923, Nr. 11, str. 109—112.

Smoleński J., Obrazy krajoznawcze (*Tableaux géographiques*), Zesz. B., Kraków 1923.

Drugi zeszyt tego nad wyraz szlachetnego wydawnictwa zawiera z wyjątkiem dwóch tematów historycznych wyłącznie krajobrazy z różnych stron Polski. Techniczne wykonanie pierwszorzędne a naukowo

szczęśliwy dobór tematów czynią z tego wydawnictwa ważną pomoc w nauce ojczystej, jak niemniej dodatnio kształtują smak uczniów.

Le second numéro de cette noble publication contient sauf deux thèmes historiques, exclusivement des paysages de toutes les régions de la Pologne. L'heureux choix des thèmes sous le rapport scientifique et l'exécution exemplaire ont produit une aide importante dans l'enseignement de la géographie du pays natale, tout en formant le bon goût des élèves.

Polska. — Metodologja. (Pologne. — Méthodologie).

Dobrzański C., Co ze sklepienia niebieskiego z mapą nieba wyczytać można? (*What can be observed on the sky?*) Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 101—105.

Metodyczne uwagi sposobu obserwowania nieba polskiego i pouczenia o drogach ciał niebieskich.

The method of astronomical observations of the stars on the sky of the Northern hemisphere.

Fleszarowa R. D., Z zagadnień antropogeografji (*Anthropogeographical problems*), Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 146—153.

Znana w pracy geograficznej autorka zestawia uwagi nad problemami antropogeografji, nasuwające jej się przy czytaniu najnowszych dzieł francuskich J. Brunhes'a i E. Vallaux.

A review of the new published anthropogeographical studies of J. Brunhes and E. Vallaux: La Géographie de l'Histoire.

Gl. Hen., Berg A. dr., Wycieczki krajoznawcze (recenzja), Bibliogr. Pedagog., Warszawa 1923, Rok III, z. IV, str. 271.

Konicówna S., Wychowawcze znaczenie g. w szkole, Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 98—101.

Krótki, nie wyczerpujący artykuł jest jakby rzuceniem wezwania do dyskusji na temat wychowawczych wartości geografji.

Miss Konicówna characterizes the pedagogical value of the geography.

Niemcówna S., Plan g. w nowym typie szkół licealnych, Czasop. G. Łódź—Warszawa 1923. t. I, z. 2 i 3, str. 91—96.

Artykuł przynosi zupełnie nowe plany jeszcze nie wprowadzanych w życie liceów trzyletnich o typie handlowym, przemysłowym i rolniczym. W programie starano się podać całokształt geografji w toku dedukcyjnym.

Miss N. gives an account of the geography syllabus in the new type of lyceum in its three divisions agricultural, industrial and commercial. A totality of the geography is given but the method of teaching is directly deductive.

Niemcówna S., G. Europy i Polski w programie szkół średnich, Czasop. G. Łódź—Warszawa 1923. t. I, z. 2 i 3. str. 87—90.

W analizie programu geografji właściwej 5-cio letniej szkoły średniej dochodzi się do smutnej refleksji, że młodzież polska uczy się nieco geografji Polski w gimnazjum jedynie w klasie I (IV) i II (V) oraz przy nauce o Polsce Współczesnej w kl. V (VIII). I w tak obciążonym programie porusza się z młodzieżą tylko krajoznawstwo Europy i Polski.

From the analysis of the scheme of geography in the Polish secondary schools it is evident, that the subject (Europe and Poland only) is taken to straitly.

Pawłowski S., G. jako przedmiot egzaminu nauczyciel-

skiego, *Czasop. G.*, Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 97—99.

Prof. Pawłowski zwraca uwagę na nacisk, położony obecnie na nauki przyrodnicze przy wymaganiach z zakresu egzaminu nauczycielskiego — stąd naturalna konsekwencja upadku studiów antropogeograficznych i jednostronnego pojmowania zadań geografji w Polsce.

S. Pawłowski, prof. of the University Poznań (Posen) considers attentively the new orders on the examination of geography, he demonstrates the difficulty to reconcile the demands of the natural sciences and the anthropogeography. As the consequence he presupposes a decay of the anthropogeographical studies in Poland.

Pawłowski S., O programie geografji w szkole średniej francuskiej a polskiej, *Czasop. G.*, Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 81—86.

Autor porównuje programy geografji szkół średnich polskich i francuskich, dochodzi do wniosku, że geografja korzystniejsze miejsce zajmuje w szkole francuskiej aniżeli w polskiej. Podkreśla skutki zbytowego ograniczenia geografji u nas, z powodu którego „obywatel Polski... będzie chyba największym na kuli ziemskiej nieukiem w rzeczach geografji“...

The author compares the programme of the geography in the Polish and French secondary schools. As the result of this comparison he shows the higher level of the teaching of geography in France than in Poland.

Polska literatura o krajach obcych. (*Littérature polonaise des pays étrangers*).

Gail L., Wspomnienie o ś. p. Tadeuszu Chrostowskim (*Necrologue du feu T. Chrostowski*), P. i T., Lwów 1923 X, 630—632.

Goście wspomnienie o nieszczęśliwym kierowniku ekspedycji polskiej naukowej do Brazylii.

Réminiscences ardentes consacrées à la mémoire du malheureux organisateur de l'expédition scientifique polonaise au Brasil.

Gorczyński W., Wyniki naukowe ekspedycji do Sjamu, *Czasop. G.*, Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 143—145.

W. Gorczyński zestawia wyniki meteorologicznych obserwacji, czynionych pod równikiem, snując ciekawe wnioski na temat aklimatyzacji świata organicznego.

The well known Polish explorer of the meteorological circumstances of life in the region of Aequator gives the results of his last journey to the Siam and to the Aequatorial part of the Indian Ocean.

Gorczyński Władysław, Sjam — niektóre wiadomości o królestwie S., oraz o tamtejszej kolonji polskiej, *Czasop. G.*, Łódź—Warszawa 1923, t. 1, z. 2 i 3, str. 185—192.

Znany meteorolog polski zestawia swe obserwacje nad życiem i warunkami rozwoju gospodarczego niedawno zwiedzanej krainy. Kolonja polska jest ujęta imiennie.

A report of the anthropogeographical conditions of development of the kingdom of Siam. Some special remarks about the Polish colony in this country.

Siemiradzki J., O Indjanach południowej Ameryki, *Krakowskie Odczyty Geograficzne* Nr. 1, str. 32 (*Sur les Indiens de l'Amérique du Sud, Conférences Géographiques Cracoviennes, Nr. 1, p. 32*), Kraków, 1924.

Nowe to wydawnictwo Krak. Tow. Geograf., w którym ukaza się odczyty, wygłoszone w Tow., świadczy o żywotności tej młodej instytucji. Szereg otwiera analiza uwarstwienia Indian południowo-amerykańskich, oparta na dokładnej ich znajomości i studjach na miejscu, w czasie kilku podróży przeprowadzonych; autor wyróżnia warstwę paleolityczną po części eskimoidową, po części mongoloidową, dalej neolityczną Karibów, młodszą Tupi-Guarani oraz najmłodszą warstwę wojowniczą Inkasów i Araukanów.

Cette nouvelle publication de la Société Géographique de Cracovie, où paraissent les conférences faites dans cette Société, fait preuve de la vitalité de la jeune institution. La série de ces conférences est inaugurée par une analyse de la stratification des Indiens d'Amérique du Sud, basée sur une intime connaissance du pays et de la nation, acquise par l'auteur au cours de plusieurs voyages. L'auteur distingue une région paléolithique en partie esquimoïde, en partie mongoloïde, ensuite une région néolithique des Caribes, une plus récente Toupi-Gourani, et la plus récente celle des guerriers Inkas et Araucanes.

Stenz Edward, Sprawozdanie tymczasowe z polskiej wyprawy pyrheljometrycznej na Jungfrauoch, Wiadom. Met., Warszawa 1923, Nr. 11, str. 107—109.

Wysokińska M. Z pobytu mego wśród Burjatów, Czasop. G., Łódź—Warszawa 1923, t. I, z. 2 i 3, str. 161—167.

Autorka przystępnie i ze zrozumieniem charakteryzuje warunki życia ludu Burjatów i prostuje błędne opinie o nich, jakie się zakradły do niektórych polskich podręczników.

Miss W. relates the customs of the Burjats, who live in the region of Bajkał and Amour, near the Chinese frontiers in a country called Daurja.

VIII. Przegląd czasopism (*Revue des périodiques*)

nadesłanych do redakcji.

L'Afrique Française, Bulletin mensuel du Comité de l'Afrique Française et du Comité du Maroc, Paryż 1924 (styczeń).

L'Africa Italiana, Bolletino della Società Africana d'Italia, Neapol 1923, z. 6 (listopad-grudzień).

Bolletino della Reale Società G. Italiana, Roma 1923, t. XII (za rok 1923).

Bulletin de la Société de G. commerciale du Havre, Havre 1922, t. XXXIX.

Bulletin de la Société Bretonne de G., Lorient 1923, 1922 3 i 4 trymestr i 1923 1 i 2 trymestr.

Bulletin de la Société de G. de Lyon et de la région Lyonnaise, Lyon 1924 (za czas 1922/23).

Bulletin de l'Agence Générale des Colonies (Service de Renseignements), Paris 1923 (kwiecień i maj).

Bulletin de la Société de G. et d'études Coloniales de Marseille, Marseille 1922, t. XLIII (za rok 1920 i 1921).

Bulletin de la Société Royale de Géographie d'Égypte, Caire 1922, t. XI, z. 3 i 4 1923, t. XII, z. 1 i 2.

Bulletin de la Société de G. de Québec, Québec 1923, z. 1.

Bulletin trimestriel de la Société de G. et d'Archéologie d'Oran, Oran, t. XLIII, z. 65 (1923).

Czasopismo Geograficzne, t. 1, z. 2—3, str. 81—288, Lato—Jesień 1923, Łódź—Warszawa.

Drugi, podwójny zeszyt *Czasopisma* pojawił się z znacznym spóźnieniem, wynagradza je natomiast pełna i bogata treść, która przedstawia wielki postęp w porównaniu z numerem pierwszym. Zaznaczono jasno program i cel *Czasopisma*, uwzględniając przedewszystkiem zagadnienia, związane z nauczaniem geografji w szkole, tak w części metodycznej, jak i naukowej; w tym kierunku zwraca się też bogaty dział informacyjny. W dziale artykułów informacyjnych wprowadzają Pawłowski i Niemcówna w materje programowe, zaś St. Konicówna omawia „Wychowawcze znaczenie geografji w szkole”. W dziale artykułów metodycznych uczy C. Dobrzański, „Co ze sklepienia niebieskiego z mapą nieba wyczytać można”, podczas gdy Wł. Niebrzydowski i S. Sznajder wprowadzają w „przepowiadanie pogody” i „ilustrowanie zależności czynników meteorologicznych”. Bardzo cenne są uwagi prof. Nitscha p. t. „Zagadnienia językoznawcze w podręcznikach geografji Polski”. W dziale naukowym Wł. Gorczyński zdaje sprawę z polskiej ekspedycji naukowej do Sjamu, Fleszarowa usiłuje spopularyzować najnowsze idee wielkiego antropogeografa francuskiego Brunhes'a, zaś Wł. Kubijowicz zainteresować nauczycielstwo badaniami nad sąłaśnictwem karpackiem. Wysokińska daje krótki szkic swego pobytu wśród Burjatów. Do części informacyjnej wprowadza Redakcja nowość cenną: omówienie klimatu w ubiegłej porze roku oraz zestawienie zasiewów i zbiorów. W sprawozdaniu z wystaw, literatury i bibliografji spotykamy dużo cennego materiału dla nauczyciela geografji. Powyższy przegląd wykazuje bardzo wszechstronne i głębokie zrozumienie zadań *Czasopisma geograficznego*. Redakcja stara się umiejętnie tak o bezpośrednie podniesienie poziomu nauczania geografji w szkole, jakoteż o rozwinięcie u nauczycieli wykształcenia geograficznego i zamiłowania dla samodzielnej pracy naukowej.

Det Norske G. Selskabs Aarbok, Kristiania 1922, t. XXXI—XXXII za lata 1919—1921.

Földrajzi Közlemények, Nemzetközi Kiadás, (*Bulletin de la Société Hongroise de G.*) (*Edition internationale*), Budapest 1923.

Geographische Zeitschrift, Lipsk 1924, z. 1.

Geografisk Tidsskrift, Köbenhavn 1924, z. 1, 2, 3, 4.

Der Geologe, Lipsk 1923 (listopad).

Glasnik g. društva (Bulletin de la Société de G. de Belgrad) Beograd 1921 i 1922.

Jahresbericht des Frankfurter Vereins für G. u. Statistik, Frankfurt am Main 1919 — t. LXXXI—LXXXIII, 1922 — t. LXXXIV—LXXXVI.

La Géographie, Paryż 1924 (I).

List of Publications of the Departament of Commerce available for Distribution, Washington 1923.

Die Neue Geographie, Brunświk i Hamburg 1923/24, z. 7, 8.

Misje Katolickie, Kraków 1924, z. 1, 2.

Petermanns Mitteilungen, Gotha 1923, z. 9/10.

Przegląd Bibliograficzny, Warszawa 1924, z. 4.

Przyroda i Technika, Lwów 1923, z. X.

Renseignements généraux sur le Commerce de Colonies francaises et la navigation en 1921, Paryż, Agence Générale des Colonies.

Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej, Kraków, A. U. 1923, t. LVII.

The Scottish G. Magazine, Edinburg 1923, tom XXXIX, za rok 1923.

Tijdschrift van Het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap, Leiden 1924, z. 1.

L'Universo, Rivista mensile, Pubblicazione dell' Instituto G. Militare, styczeń 1924, z. 1.

Wiadomości Statystyczne, Warszawa 1924, Nr. 1, 2, 3, 4.

Wiadomości Meteorologiczne. Warszawa 1923, Nr. 11.

Ziemia, Warszawa 1924, Nr. 1, 2.

OD REDAKCJI.

„Wiadomości Geograficzne“ będą odtąd wychodzić jako miesięcznik dwuarkuszowy, zawierający obok dotychczasowego materiału drobne artykuły o aktualnych sprawach, „Notatki“ o toczących się sprawach naukowych, wzgl. zapowiedzi publikacji geograficznych (ze streszczeniem obcojęzycznym), wreszcie rozumowaną bibliografię, dla której Redakcja pozyskała pp. prof. J. St. Bystronia [J. St. B.] (geografja etniczna i społeczna), Dr. A. Gądomskiego [A. G.] (glacjologia), Dr. A. Kozłowskiej [A. K.] (fitogeografja), Dr. Z. Kozłowskiej [Z. K.] (geografja historyczna), prof. St. Korbla [St. K.] (kartografja), Dr. Wł. Kubijowicza [W. K.] (geografja osadnictwa i gospodarcza), Dr. St. Niemcównej [St. N.] (metodologia geograficzna i geografja polityczna), asystenta W. Nussbauma [W. N.] (bibliografja), prof. J. Piątkiewicza [J. P.] (geodezja i geofizyka), Dr. A. Premika [A. P.] (geologia i tektonika), prof. L. Sawickiego [L. S.] (limnologia, klimatologia i antropogeografja), Prof. Wł. Semkowicza [W. S.] (geografja historyczna), prof. J. Smoleńskiego [J. S.] (morfologia i oceanografja).

Z powodu tego zwiększenia w dwójnasób objętości zeszytów kosztuje odtąd pojedynczy numer 80 groszy, abonament roczny zaś 8 zł., równych 8 frankom waloryzacyjnym. Ze względu na trudności wydawnicze, prosimy o uiszczenie prenumeraty z góry, najlepiej przekazem pod adresem Administr. „Wiad. Geogr.“ (Księgarnia ORBIS, Kraków, Dębniki). Członkowie Krak. Oddziału P. Tow. Geogr. otrzymają je po uiszczeniu wkładki (rocznie 12 zł.) bezpłatnie. Przyjaciół nauk geograficznych prosimy o szerzenie tego jedynego w Polsce miesięcznika geograficznego wśród nauczycieli i sympatyków geografji.